

TEMELJI EKONOMIJE

VAJE

1. DEL: UVOD

I. EKONOMIJA KOT ZNANOST

1. Obrazloži etimološko vsebino sintagme (politična) ekonomija. Kateri so cilji ekonomske teorije?

Beseda ekonomija izhaja iz grške besedne zveze oikos, nomos. Oikos pomeni hiša, dom, nomos pa veda. Ekonomija je veda o zakonitostih hišnega gospodarjenja. Politična ekonomija že s samim imenom simbolizira prenos problematike iz hišne na državno raven. Je veda o zakonitostih družbenega gospodarjenja. Je prizvok vizije, kako naj bi se v prihodnosti gospodarstvo razvijalo.

2. Pojasni ekonomski problem v elementarni obliki in navedi primere.

Ekonomski problem je nesorazmerje med potrebami in željami, ki jim ima posameznik in dobrinami, storitvami, ki so na voljo za zadovoljevanje potreb. To je dinamičen odnos. Potrebe in želje niso statične, pač pa se spreminjajo. Prav tako se spreminjajo storitve in dobrine, ki lahko celo ustvarjajo nove potrebe. Konkretno potrebe in želje posameznika omejuje njegov denarni dohodek.

3. V čem se ločijo ekonomske in neekonomske dobrine?

NEEKONOMSKE DOBRINE: so dobrine, pri katerih ne nastopa problem izbire med alternativnimi uporabami. To so proste dobrine, kot so zrak, sončna svetloba, topolota. Teh dobrin je več ali pa ravno toliko, kot jih potrebujemo.

EKONOMSKE DOBRINE: za večino dobrin velja, da jih je manj kot jih potrebujemo, torej so relativno redke dobrine, s katerimi je potrebno gospodariti, ekonomizirati, ravnati varčno.

4. Katera so poglobljena ekonomska vprašanja na katera mora sleherna družba odgovoriti (navedi primere)?

a) KAJ naj se producira in KOLIKO ČESA - na to vplivajo kupci z vsakodnevnimi odločitvami v svoji potrošni izbiri.

b) KAKO producirati - odloča konkurenca med producenti. Edini pravi način za obstoj v konkurenci je, da poskušajo čim bolj znižati svoje stroške in da vključujejo učinkovite produkcijske enote.

b) ZA KOGA naj se producira - odloča se o trgu produkcijskih faktorjev (oblikuje se mezna stopnja, zemljiška renta, obrestna mera, stopnja dobička - tvorijo izhodišča za oblikovanje dohodkov nosilcev produkcijskih faktorjev.

5. Navedi in pojasni načine/mehanizme reševanja ekonomskega problema.

- a) TRADICIONALNI - o reševanju EP odloča celotna skupnost. Ta način se je uporabljal v rodovnih skupnostih. Temelji na tradiciji, navadah običajih, prenaša se iz roda v rod.
- b) TRŽNI - v tržnih gospodarstvih vse stvari pridejo na trg. Na trgu se srečujejo ponudniki in povpraševalci, ki se med seboj usklajujejo. Trg vedno znova beleži spreminjanje potreb in želja. EP rešuje tržni mehanizem.
- c) PLANSKI - o tem odloča država; gre za centralno - planski sistem, kjer je vse vnaprej predpisano. Gre za načrtno usmerjanje produkcije in s tem potrošnje. Obstaja nek družbeni organ, ki vse obračunava in določa, kaj bo kdo proizvajal.
- d) TRŽNO - PLANSKI - združeno delovanje trga in države. Gospodarstva imajo navadno mešano ekonomijo - kombinirajo tržni in planski princip; država v glavnem vpliva in odloča indirektno na ekonomske tokove (npr. z davčnim sistemom, obrestmi...). Država le v kriznih razmerah direktno posega na trg.

6. Pojasni razliko med naturalno in blagovno ali tržno produkcijo. Navedi zgodovinske in sodobne primere. Katera oblika produkcije sedaj prevladuje?

- * **Naturalna produkcija** je produkcija uporabnih vrednosti za neposredno potrošnjo bodisi samega producenta ali drugih članov njegove družbene skupnosti. (pr. za domačo rabo)
- * **Blagovna produkcija** je produkcija, kjer proizvodi ne gredo v neposredno potrošnjo samega producenta ali drugih članov njegove družbene skupnosti, pač pa so namenjeni menjavi na trgu in gredo v potrošnjo šele preko menjave (produkcija presežkov, ki se jih ponudi na trgu).

Sedaj seveda prevladuje blagovna produkcija.

7. Kdaj (in zakaj) se pojavi politična ekonomija kot samostojna veda? Kdo je njen utemeljitelj?

Kapitalizem je ustvaril pogoje za osamosvojitve ekonomske vede in njeno postopno transformacijo v znanstveno disciplino (začetnik pol. ek. je Ricardo z delom Načela politične ekonomije (1821)). Ekonomija se pojavi konec 18. stoletja - točneje leta 1776, s knjigo Adama Smitha Bogastvo narodov. To je bila prva knjiga, ki se je sistematično začela ukvarjati s področjem gospodarstva. Ravno takrat se je to zgodilo zaradi velikih sprememb v produkciji in potrošnji v tistem obdobju. Dogajali so se predvsem trije procesi:

- a) **Nastanek kapitalizma** (liberalnega): pojavi se nov dr. razred kapitalistov in dr. razred delavstva, ki se zaposluje v industrijskih obratih in živi le od tega, kar mu kapitalist plača. Razvijejo se tudi zemljiški lastniki.
- b) **Spremeni se način produkcije**: iz naturalnega gospodarstva preidemo v tržno gospodarstvo.
- c) **Proces nastajanja tovarniškega načina produkcije**: to je čas industrijske revolucije, ki je prinesla spremembe v načinu produkcije v vseh panogah. Ti trije procesi so pogojevali nastanek znanosti, ki bi se s tem samostojno ukvarjala - t.j. politična ekonomija.

8. Shema gospodarskega krožnega toka v grobem ponazarja delovanje sodobnega narodnega gospodarstva. Nariši jo.
9. Izhajajoč iz sheme gospodarskega krožnega toka na kratko označi pglavitne ekonomske subjekte. Na kakšne načine ekonomski subjekti pridobivajo dohodke? Kako so trgi medsebojno povezani? Pojasni vlogo denarja v narodnem gospodarstvu. Katere so osnovne funkcije denarja?
10. Obrazloži temeljne funkcije trga in cen v sodobnem gospodarstvu. Opredeli nominalne, realne in relativne cene.
1. funkcija: **alokativna funkcija produkcijskih faktorjev**
Trg ima funkcijo alokacije produkcijskih faktorjev. Ti so: delo, zemlja in kapital. Cena usmerja produkcijske faktorje v produkcijo tistih dobrin, ki jih družba hoče. Nizka cena te produkcijske faktorje odbija.
 2. funkcija: **stimulacija**
Trg nagrajuje tistega, ki je nadpovprečno produktiven.
 3. funkcija: **funkcija diferenciacije**
Diferencira in stimulira blagovne producente. Eni uspejo in delujejo, drugi propadejo.
11. Pojasni metodo abstrakcije kot pglavitno metodo ekonomije. Navedi primere.

Metoda abstrakcije je glavna metoda raziskovanja, ki jo uporabljajo ekonomisti. Ta metoda ima nekaj skupnega z eksperimentom. Raziskovalec, ki preučuje dani pojav, ga sicer v realnem svetu ne more izolirati in ne more odstraniti vplivov, ki jih imajo nanj drugi pojavi. To pa lahko napravimo s svojim razumom. **Abstrakcija** pomeni, da odmislimo mnoge detajle in se osredotočimo zgolj na preučevanje pomembnih dejstev, druga dejstva, ki jih imamo za nebistvena, vsaj začasno pustimo ob strani. Primer abstrakcije: tržni sistem.

12. Pojasni statično in dinamično analizo in navedi primere.

13. V ekonomiji se pogosto uporabljajo ekonomski modeli. Kakšen je njihov odnos do ekonomske realnosti?

14. Sodobna ekonomska teorija se v osnovi deli na mikro- in makroekonomijo. Pojasni oba pristopa.

MIKROEKONOMIJA - preučuje zakonitosti posameznih ekonomskih celic (podjetja, gospodinjstva, potrošniki, investitorji...).

MAKROEKONOMIJA - preučuje zakonitosti nacionalnega gospodarstva, raziskuje zakonitosti nacionalne ekonomije kot celote.

15. Kateri so mikroekonomski kazalci uspešnosti?

16. Pojasni ekonomsko vlogo države. Katere so pogloblitve ekonomske politike s katerimi skuša država pospeševati in usmerjati razvoj narodnega gospodarstva?

17. Obrazloži pojem “mešana ekonomija” in “odprta ekonomija”.

MEŠANA EKONOMIJA (mixed economy) - pomeni, da gospodarstvo pri reševanju ekonomskega problema kombinira tržni in planski mehanizem reševanja. Tako lahko bolj ali manj delujejo tržni zakoni in država indirektno vpliva (ne pa določa) na ekonomske tokove. Sodobna država nedirektno usmerja na trg. Monetarna oblast in vlada sta dve ločeni zadevi. Obstaja veliko gospodarskih sistemov, ki jih je težko natančno klasificirati. Vsako gospodarstvo je tržno ali plansko ali pa mešano iz različnih mehanizmov. Bazična usmeritev pa je pri tem lahko tržna ali planska.

ODPRTA EKONOMIJA - vključuje uvoz in izvoz.

$$y = c + i + g + (e_x - i_m)$$

zaprta

y = narodni dohodek
c = potrošnja
g = državni izdatki
e_x = izvoz
i_m = uvoz

odprta ekonomija

Izvoz - če so visoko produktivni. Uvoz - če so manj produktivni. Zaprta ekonomija je v primeru, ko pridelaj vse, kar potrebuješ (Albanija).

18. Okvirno opredeli predmet preučevanja nekaterih ekonomskih disciplin ekonometrije, računovodstva, bančništva, marketinga, menedžmenta, tržnega komuniciranja...

Naloga ekonomije je opis, razlaga in povezava ekonomskih pojavov, njene izsledke pa za svoje delo uporabljajo druge ekonomske discipline. Gre za sistematično povezovanje, npr. tržno komuniciranje - komunikacije na trgu...

II. EKONOMSKI PROBLEM POSAMEZNIKA IN DRUŽBE

1. Kako se kaže ekonomski problem posameznega potrošnika?

Količino dobrin, ki jih dobi vsak posameznik pri danih cenah dobrin, določa količina denarja, s katero razpolaga. Problem posameznega potrošnika, za katerega je denar relativno redka dobrina je, kako razdeliti omejeno količino denarja glede na potrebe in želje.

2. S pomočjo premice dohodka pojasni pojem oportunitetnih stroškov.

Oportunitetni stroški so povezani z možnostjo izbire, ki jo ima ekonomski subjekt v razmerah redkosti dobrin. Kadarkoli se namreč moramo odločiti za eno izmed dveh izključujočih se možnosti, to pomeni, da se odrečemo drugi.

3. Ali velja premica (omejenosti) dohodka tudi za posamezno podjetje? Utemelji odgovor.

Premica dohodka velja tudi za posamezno podjetje. V tem primeru kaže na dohodek podjetja in zmožnost za nakup produkcijskih faktorjev. Kaže torej objektivne možnosti podjetja za nakup.

4. Obrazloži klavzulo “*ceteris paribus*” na premiru premice dohodka. Zakaj je le ta uporabna oziroma nujna v ekonomski analizi?

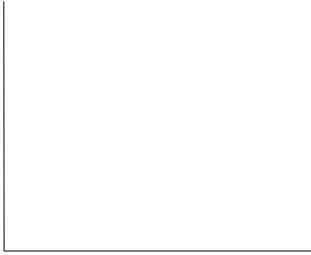
Ostali pogoji, razen cene, so nespremenjeni in ob tem skušamo ugotoviti neko splošnost. Za analizo je pomembna zato, ker vemo, da je temeljna metoda analize **abstrakcija**. Abstrakcija je odmišljanje nepomembnega in izpostavljanje pomembnega. Klavzula nam pride prav pri risanju krivulj - tako vidimo spremembe.

5. Kaj izraža smerni koeficient premice dohodka ?

Smerni koeficient premice dohodka kaže razmerje med cenama obeh vrst dobrin. Zato lahko to premico imenujemo tudi “premica cene”. Izraža spremembo cene produkta.

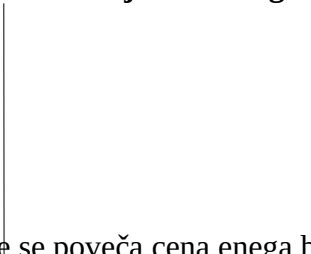
6. S pomočjo premice dohodka ilustriraj in obrazloži naslednje učinke (pri tem velja “*ceteris paribus*”): a) nominalno povečanje dohodka potrošnika; b) povečanje cene hrane; zmanjšanje cene obleke.

a) **Nominalno povečanje dohodka potrošnika:**

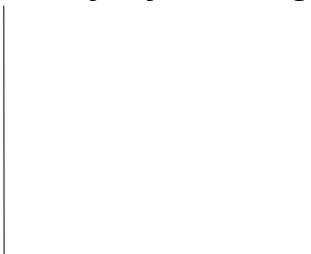
Če se poveča količina denarja, s katero posameznik razpolaga ob nespremenjenih cenah, se krivulja možne potrošnje premakne desno navzgor ob nespremenjenem nagibu (lahko se kupi več hrane in oblek).

b) **Povečanje cene blaga A:**

Če se poveča cena enega blaga, se spremeni naklon premice. V tem primeru potem kupujemo več blaga B in manj blaga A, razen če ves denar namenimo za dobrino A.

c) **Zmanjšanje cene blaga B:**

Spremeni se naklon premice. Kupujemo več B in manj A.

7. Kakšne bodo posledice na premici dohodka, če se hkrati poveča dohodek in povečajo cene hrane in obleke? Utemelji odgovor.

Če se hkrati poveča dohodek in povečata ceni blaga A in B, ostaneta naklon in oblika krivulje ista, le razmerja med količinami so nekajkrat večja.

8. Ali logika premice dohodka velja tudi v primeru, ko potrošnik kupuje več vrst blaga?

DA.

9. Na primeru premice dohodka obrazloži statično in primerjalno statično metod analize.

- a) **Statična** - vzamemo posameznika in pogledamo kaj kupuje. narišemo premico in ugotovljamo odvisnost.
- b) **Primerjalno statična** - vzamemo posameznika, pogledamo kaj kupuje, nato uvedemo spremembo in ugotovimo, kaj se (je) bo zgodilo.
- c) **Dinamična** - spremenljivka skozi čas, relevantni podatki za nek pojav.

10. Zakaj ima transformacijska krivulja konkavno obliko? Ali je lahko transformacijska krivulja tudi premica?

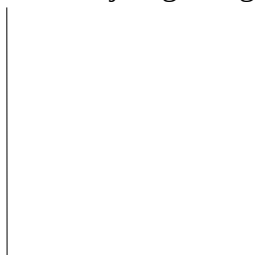
Transformacijska krivulja poteka praviloma od leve na desno navzdol. Padanje krivulje pokaže, da gre pri polni zaposlitvi lahko le za zamenjavo enega proizvoda z drugim, oz. da je treba pri polni zaposlitvi vedno zmanjšati produkcijo enega produkta, če želimo povečati produkcijo drugega. Konkavnost pokaže, da se praviloma treba odpovedati čedalje večji količini enega produkta, če želimo povečati produkcijo drugega.

Alternativne možnosti produkcije	maslo	topovi
A	0	15
B	1	14
C	2	12
D	3	9
E	4	5
F	5	0
O	1	3
P	3	15

12. Kako odgovarja transformacijska krivulja na osnovna ekonomska vprašanja vsake družbe?

Glede na omejenost proizvodnih faktorjev se mora vsaka družba neprestano odločati med alternativnimi odločitvami. Pri tem je prva odločitev KAJ naj se producira in KOLIKO vsake vrste dobrin naj se producira. Odločiti se je treba, koliko bomo producirali dobrine A in koliko dobrine B. Če z dano količino produkcijskih faktorjev produciramo več dobrine A, bomo morali producirati manj dobrine B.

13. S pomočjo transformacijske krivulje prikaži posledice odločitve za večji delež investicijskega blaga v primerjavi s potrošnim blagom.

A₁ - **če država nima investicij** - potem ni nobenega učinka, ostane na isti gospodarski ravni, ni gospodarske rasti.

A₂ - **če država zmerno investira** - pride do zmerne gospodarske rasti.

A₃ - **če država več investira kot potroši** - pride do velike gospodarske rasti, celo do tega, da ji ni potrebno uporabiti vseh produkcijskih faktorjev.

14. Kdo v družbi odloča (ali pa lahko vpliva) na količine produkcije "topov oziroma masla"?

V družbi dejansko odločajo družbeni pogoji (npr. vojna). V meščanskem gospodarstvu izbiro usmerjata trg in družba. Odločajo trenutne in državne potrebe.

15. Kakšni so oportunitetni stroški v primeru transformacijske krivulje? Primerjaj z oportunitetnimi stroški v primeru premice dohodka. Navedi primere.

Premica dohodka - nam kaže, da so oportunitetni stroški konstantni.

Transformacijska krivulja - tu nastajajo oportunitetni stroški zaradi omejenosti produkcijskih faktorjev (če proizvajamo več enega, se odrečemo drugemu. Oportunitetni stroški so kontrastni.

16. Pojasni zakon padajočega donosa.

Je eno od najstarejših spoznanj ekonomske vede in eden osnovnih ekonomskih zakonov. Klasiki, npr. Ricardo, so videli v njem širši pomen za dolgoročne perspektive razvoja. Danes ga razlagamo kot spoznanje, da tedaj, kakor hitro imamo v produkciji vsaj en proizvodni faktor, ki ga ni mogoče povečevati, po neki količini povečevanje produkta ne bo več sorazmerno z dodajanjem proizvodnih faktorjev. (Npr. delavci in kmet. obdelovalna površina - s povečanjem št. delavcev se produkt povečuje do neke meje, kasneje pa tudi dodatno zaposlovanje delavcev ne bo povečalo produkta.)

17. Kako se kažejo učinki uvoza (izvoza) na transformacijski krivulji? Kakšna bo transformacijska krivulja v prihodnjem obdobju? Utemelji odgovor.

Če uvažamo, povečujemo inpute. Transformacijska krivulja se potem pomakne v desno navzgor. Če pa izvažamo, se obseg produkcijskih faktorjev skrči. Če pa dobimo nazajneko vrednost, lahko s tem naredimo osnovo za neko drugo dobrino.

III. PREGLED RAZVOJA EKONOMSKE TEORIJE

1. Ali obstaja povezanost med ekonomsko realnostjo in ekonomsko teorijo?

Povezanost obstaja pri nekaterih točkah. Ekonomska teorija služi kot pripomoček za kontrolo in izboljšanje ekonomske realnosti. Seveda je za potrebe ekonomske analize potrebno razmere realnosti poenostavljati in abstrahirati, da bi dogajanje sploh lahko razumeli.

2. Aristotelov prispevek k ekonomiji?

Aristotel razlikuje dve vedi, ki sta povezani z današnjim pojmovanjem vede ekonomije:

- a) EKONOMIJA: ukvarja se z analizo koristnih in uporabnih vrednosti za zadovoljevanje potreb ljudi in ukvarja se tudi z vprašanji organizacije vodenja hišnega gospodarstva.
- b) HREMATISTIKA: ukvarja se z bogatenjem, oderuštvo in kopičenjem denarja. V zvezi s tem je obsojal posojanje denarja za visoke obresti in oderuštvo.

Aristotel je zaznal razliko med uporabno in menjalno vrednostjo (izražena v denarni količini - cena). Posredno menjavo omogoča denar. Denar ima **sterilno vlogo** - ne proizvaja več denarja, samo omogoča menjavo blaga.

3. Pojasni etična ekonomska načela Tomaža Akvinskega.

Akvinski je izhajal iz asketizma. Zagovarjal je zemljo in delo kot dva najpomembnejša faktorja v gospodarjenju. Obdelovanje zemlje je skušal strokovno pojasniti. Nasprotoval je trgovini (ustvarja potrebe in spodbuja ustvarjanje užitkov) in bogatenju iz trgovine. Izpeljal je nekatere kategorije ekonomskih dejanj: cena naj bo pravična; obrestna mera naj ne bo visoka; kupev naj bo pošten; krajo dopušča, če izvira iz nuje. Nasprotoval je posojanju denarja, postavljal je norme.

4. Merkantilizem in ideje merkantilistov.

Pojavili so se od 15. do 18. stoletja. Ta ekonomska teorija je dobila ime po bogu trgovine Merkurju. To je doba novih odkritij, nove gospodarske poti, začne se razvijati svetovni trg blaga in začne se uveljavljati kapitalistični princip. Oblikujejo se začetne delniške družbe (npr. investirali so v ladjo in če se je ta vrnila, so dobili dobiček). To je obdobje vzpona Anglije, Španije, Nizozemske, Francije. Merkantilisti niso izhajali iz moralnih sodb, temveč so skušali raložiti in odgovoriti na vprašanje, kako večati bogastvo (so pragmatično usmerjeni). Blaginja nastaja kot rezultat menjave. Poudarjali so predvsem zunanjo trgovino in nasprotovali monopulu v zunanji trgovini (nasproti postavijo prosto trgovino - freetrade). Cilj je bil povečanje državnih denarnih prejemkov. Zato so pospeševali proizvodnjo, promet in zveze.

WILLIAM PETTY (17. st.) - je utemeljitelj politične ekonomije. Skušal je empirično ugotoviti, koliko se proizvaja v neki družbi. **Teorija vrednosti** pravi: "oče bogastva = delo, mati bogastva = zemlja..."

MARTIN LUTHER (15., 16. st.) - protestantizem - poudarek je na posvetnem življenju. Protestantska etika je povzročila vzpon države, kjer je ta "vera" uspevala.

5. Fiziokratizem, naravni red in "omejenost" fiziokratov.

Pojavi se kot reakcija na merkantilizem v 18. stoletju. Beseda izhaja iz besede **physis** - narava in **kratein** - vladati. Menili so, da narava vlada nad vsem. Pojavili so se v

Franciji, v obdobju pred revolucijo. Francija je bila takrat še kmetijska država in industrije ni bilo. Trdili so, da samo zemlja prinaša presežek produkcije in da so ostale dejavnosti "jalove" dejavnosti. Najpomembnejši predstavnik fiziokratizma je F. QUESNAY, ki je bil zdravnik na dvoru in je gospodarstvo opazoval kot človeško telo. Iz tega izhaja njegov princip "naravnega reda", ki pravi, da je potrebno stvari pustiti naj same tečejo, pustiti delati kar vsakdo hoče (**laissez - faire**). Zagovarjal je nevmešavanje države v gospodarstvo. Potrebno je le, da se težišče produkcije prenese na kmetijstvo in ne na trgovine. Quesnay je delil družbo na tri razrede: sterilni razred, zemljiške lastnike - aristokracijo, kmete. Sterilni razred (obrtniki, trgovci) ne proizvajajo presežka, ampak le tisto, kar potrebuje družba za reprodukcijo. Presežek se ustvarja le v kmetijstvu. Denar pa cirkulira in omogoča menjavo. Omejenost fiziokratov je očitna v tem, da so produkcijo omejili le na kmetijstvo.

6. Kakšen je pomen ekonomske tabele v razvoju ekonomske teorije?

Ekonomska tabela (tablica) je spis fiziokratista Quesnaya iz leta 1758. Ta tabela kaže, kako se produkt, ki je proizveden v gospodarstvu (predvsem kmetijstvo), deli zemljiškim lastnikom in obrtnikom. Pove nam, kako se družbeni produkt enega leta deli med družbenimi razredi oz. kaj daje ena panoga drugi panogi in obratno. Njen pomen v ekonomiji je v tem, da je predhodnica input, output tabel.

7. Pojasni načela Adama Smitha v Bogastvu narodov: delitve dela, "nevidne roke", paradoksa vrednosti, delovne teorije vrednosti...

a) **DELITEV DELA**: ugotovil je, da specializacija ali delitev dela poveča produktivnost. Hkrati pa specializacija omejuje obseg trga, to je količino, ki jo je mogoče prodati. Zato je zagovarjal zmanjšanje carinskih ovir za trgovino in organiziranost takšnega trga, ki bi pospeševal izdatno in množično produkcijo in specializacijo. Delitev je posledica in vzrok menjave. Menjava je potrebna, ker ima pozitiven učinek na gospodarsko rast.

b) **NEVIDNA ROKA**: spoznal je, da vlada v gospodarstvu red. Razglasil je načelo nevidne roke, ki pravi, da slehernik, medtem ko si prizadeva doseči osebno korist, ravna, kakor da bi ga vodilanevidna roka, da stori prav to, kar je za vse najboljše. Zato bi bilo vsako vmešavanje države v svobodno konkurenco skoraj škodljivo. Zagovarja torej gospodarski liberalizem. Država ima le funkcijo nočnega čuvaja.

c) **PARADOKS VREDNOSTI**: zastavil si je vprašanje, zakaj so nekatere stvari, ki so nujno potrebne za življenje (voda), tako poceni, medtem, ko so druge stvari, ki so popolnoma nepotrebne (diamanti) tako drage. Ta paradoks pojasni s konceptom **relativne redkosti**. Diamanti so zelo redki in njihovi stroški pridobivanja so zelo veliki, medtem ko je vode razmeroma dovolj in stroški so v mnogih delih sveta majhni. Smith ni nikoli povsem razvozlal tega paradoksa. Zadovoljil se je le z razlago, da uporabna vrednost blaga (njegov celoten prispevek k ekonomski blaginji) ni isto kot tržna vrednost (celotna vrednost ali dohodek, ki ustreza prodajni ceni blaga). Tako ima

diamant veliko tržno, vendar majhno uporabno vrednost, voda pa veliko uporabno in majhno tržno vrednost.

d) DELOVNA TEORIJA VREDNOSTI: pravi, da je delo vir vrednosti. Ne govori o tem, da bi bila kakšna dejavnost lahko bolj učinkovita od druge, pač pa da je delo lahko učinkovito in vir vrednosti kjerkoli. Zato je mogoče cene dobrin napovedovati samo iz tega, koliko dela je bilo vanj vložena (stroški), ne glede na koristnost, zaradi katere sploh nastaja povpraševanje po dobrini. Določene stvari so torej dražje od drugih samo zato, ker je vanje vložena več dela.

e) EKONOMSKA SVOBODA: gospodarstvo mora biti svobodno, tako si lahko vsak podjetnik poljubno izbere področje dejavnosti, kapital pa se potem že sam pretaka v bolj profitne dejavnosti.

8. Kakšna je bila Smithova razvojna vizija gospodarstva?

Načela Smithove razvojne vizije so:

- liberalizem
- prosto delovanje trga
- nevmešavanje države
- laissez - faire (pustimo naj gre)

Zagovarjal je liberalni kapitalizem in prosto delovanje trga, kjer se lahko vsak podjetnik svobodno odloči, kaj bo proizvajal in ponudil na trgu. Gospodarstvo vodi namreč nevidna roka, ki že uredi stvari tako, da so v korist splošne blaginje, kapital gre sam tja, kjer so najprofitnejše dejavnosti. Pri tem je vmešavanje države lahko samo škodljivo. Vlada mora pustiti stvari, da same tečejo in pri tem ima lahko kvečjemu vlogo nočnega čuvaja. Bogastvo narodov je prej vir idej, ki so jih nato sistematizirali drugi klasiki kot pa nek zaokrožen teoretični sistem.

9. Zakaj je Sismondi v razvoju ekonomske teorije označen kot ekonomski romantik?

J. SISMONDE (18. st.) je poudarjal majhne produkcijske obrate. Opozarja tudi na krivice, ki jih povzroča kapitalizem, saj kapitalistični sistemi potebujejo manj razvite, da bi se naprej razvijali. Rešitev je videl v vzpostavitvi sistema drobne blagovne produkcije v nasprotju z veliko produkcijo - velikimi tovarnami. Sismondi je retrogardni ekonomist, gledal je nazaj in to povelečeval. Zagovarjal je DBP in njene producente. Bil je zagovornik teorije nazadostne potrošnje. Je tudi začetnik teorije ek. povpraševanja in teorije cikla.

10. Zakaj je Ricardo teorijo razdelitve opredelil za "temeljni problem ekonomije"?

D. RICCARDO (18. - 19. st.)

Gospodarstvo lahko gledamo iz različnih vidikov in on si je kot osnove postavil **teorije razdelitve**. Menil je, da si lahko na osnovi tega, kako je razdeljen narodni dohodek (rente, mezde, profit, kapital), lahko osnujemo gospodarske zakone oz. skonstruiramo teorijo razvoja. Po njegovem mnenju med mezdo in profitom ter rento obstaja inverzni

odnos: manjše kot so mezde, višji je profit ali renta. Zakone razdelitve pojasnujemo mimo teorije cen. Rekel je, dda je prva naloga politične ekonomije določitev zakonov relevantnih deležev profita in mezd. Bistveno je vprašanje profita, ker je profit vir akumulacije in splošnega družbenega napredka. Je zagovornik kapitalističnega podjetnika in kritik zemljiškega posestnika.

11. Pojasni Riccardov "žitni model" gospodarstva.

S pomočjo **žitnega modela** je pojasnjeval določanje **profitne mere**. Pri tem je uporabil žito, ker je bilo za tiste čase (prava pol. 19. st.) v Angliji najpomembnejši proizvod. Profitno mero se lahko izračuna po naslednjem obrazcu:

$$p_f = \text{output} - \text{input} / \text{input}$$

Na ta načina se izračuna povprečna žitna profitna mera v gospodarstvu. Stroški "input" kapitalista v žitni panogi so stroški za seme, stroški za mezde in stroški za rente, če zemljišče ni njegovo. Če daje kapitalist delavcem večje mezde, bo njeogv profit manjši, zato Ricardo predlaga znižanje stroškov z znižanjem mezd. Stroške rent se namreč ne da spreminjati, ker so zemljišča v glavnem v lasti aristokracije in s tem zaščiteni, tako, da ima aristokracija vedno nekaj dobička. Boljša zemljišča prinašajo diferencirano rento glede na lego in oddaljenost. Žitni model ima pomankljivost v tem, da pojasnjuje p_f le z modelom žita.

12. Riccardova uporaba delovne teorije vrednosti v Principih politične ekonomije in obdavčenja.

Riccardo meni, da je **delovna teorija vrednosti** uporabna v vseh panogah. Vse stvari potrebne za produkcijo nekega blaga, je izrazil v količini živega in opredmetenega dela. Vrednost blaga je torej naslednja:

surovine		strošek		produkt
predmeti dela	+	živega	=	output
amortizacija		dela		

13. Riccardova razvojna vizija in vloga žitnih zakonov.

Riccardova **razvojna vizija** temelji na **teoriji razdelitve**, kar je osnova za teorijo razvoja. Bistvo je odprava žitnih zakonov. V Angliji so v Riccardovem času veljali žitni zakoni, ki so prepovedovali uvoz žita in drugih kmetijskih pridelkov iz kontinenta. Zaradi tega so bile cene žita v Angliji visoke, iz česar so izhajale tudi visoke mezde, visoke rente in nizki profiti. Ricardo vidi razvoj gospodarstva v zniževanju stroškov mezd in tudi zniževanju stroškov rent, ker so zemljiški lastniki privilegirani. Zato je potrebno odpraviti žitne zakone. Na ta način bi se lahko uvažalo, cena žita v Angliji bi padla, nižje bi bile mezde, rente in povečal bi se profit. Razvoj je namreč v povečanju profita, ker je profit vir sredstev za akumulacijo, ki je gonilo napredka za družbo.

14. Malthusovo populacijsko načelo in njegovo reševanje.

Populacijski zakon je osnova sodobne demografije. Ugotovil je, da prebivalstvo kaže splošne tendence množiti se po geometričnem zaporedju, razen če ga ovira pomanjkanje hrane. Če bi prebivalstvo naraščalo v nedogled, bi hrana in druge življenske potrebščine ne zadoščale več za preživetje vseh. Zaradi zakona o pojemajočih donosih namreč količina hrane ne more naraščati tako hitro kakor narašča prebivalstvo. Zemlja namreč postane tako prenaseljena in preobremenjena, da ne more dati nobenega dodatnega pridelka ne glede na dodatno delo. Revščina je po njegovem mnenju naravna, ker je ljudi preveč. Vendar pa je ugotovil, da prebivalstvo v resnici ne bo tako hitro naraščalo, ker delujejo zavore, ki to zadržujejo. Ločil je dve vrsti ovir:

a) **represivne ovire:** (lakota, epidemije, kuga, vojne), ki pospešujejo smrtnost, s tem redčijo prebivalstvo in ga usklajujejo z naraščanjem proizvodnje hrane.

b) **preventivne ovire:** preventivni ukrepi, s katerimi človeški rod kontrolira število rojstev, poroke, poučevanje revnejših slojev glede rojstev...

Rešitev problema je videl v preventivnih zavorah.

15. Odmevnost (tudi sodobna) populacijskega načela.

Malthusovo knjigo so uporabili zato, da so utemeljili strogo revizijo angleške zakonodaje o pomoči revnim. Do takrat so namreč v Angliji veljali zakoni o revežih, ki so predvidevali socialno podporo revnim. Malthus jim je nasprotoval, ker je menil, da socialna podpora samo povečuje produkcijo prebivalstva. Na levščino so potem začeli gledati kot na posledico lenobe, brezposelnost pa bi morali po njihovem mnenju narediti kar se da neznosno. Njegovi nazori so podpirali tudi dokazovanje, da sindikati ne morejo izboljšati položaja delavcev, ker bi vsako zvišanje mezd povzročilo samo novo množenje delavcev.

Vplival je tudi na Darwina in soc. darwinizem, katerega načelo je konkurenca, boj za obstanek med živimi bitji. Preživijo naj samo tisti, ki so najboljši.

Danes ugotavljamo, da je Malthus svoje nazore preveč poenostavil. Ko je razpravljal o pojemajočih donosih, še ni slutil, kaj bo prinesla človeku industrijska revolucija. V naslednjem stoletju so namreč tehnološke revolucije omogočale življenski standard veliko ljudem, kljub temu, da so represivne zavore za naraščanje prebivalstva vedno manj delovale zaradi napredka v zdravstvu. Ni pričakoval, da se bo po letu 1870 pri večini zahodnih narodov začelo zmanjševati število otrok pri družinah, tako da bo dejanska rodnost družin zelo zaostajala za biološko reprodukcijo.

Danes: Afrika, Azija sta v stanju demografskega prehoda - stopnja rodnosti je nespremenjena, umrljivost nizka. Razvite države pa so že dosegle stopnjo demografskega prehoda (majhno število otrok in nizka stopnja smrtnosti).

Malthus je bil s svojimi idejami o preventivnih ukrepih za omejevanje naraščanja prebivalstva nekakšen začetnik gibanja za kontrolo rojstev.

16. Ekonomski pomen Malthusovega Eseja o prebivalstvu (cene žita).

Visoke cene žita je zagovarjal, ker:

- a) se pri visokih cenah žita prebivalstvo ne bo množilo
- b) se s tem ohranja ekonomski položaj zemljiških lastnikov
- c) se bo s tem povečala žitna produkcija in s tem odpravila populacijsko nevarnost.

17. Malthusova teorija efektivnega povpraševanja (dvojno videnje Malthusa).

Malthus s svojo teorijo efektivnega povpraševanja nakaže osnove keynesijske teorije. Spraševal se je, ali lastniki zemlje trošijo svojo rento. Ugotovil je, da tega ne počenjajo in zato prihaja do upada proizvodnje. Nasprotoval je Sayevemu zakonu, da ponudba ustvarja lastno povpraševanje. Menil je, da zemljiški lastniki in tudi drugi razredi ne trošijo dovolj. Zato je povpraševanje treba pospešiti. To se lahko naredi:

- a) s povečanjem (neproduktivne) potrošnje države
- b) s spodbujanjem emisije denarja - centralna banka naj poveča količino denarja v obtoku (seveda z zmerno količino, da ne bi prišlo do inflacije)

18. Katere so implikacije Sayevega zakona?

J. B. SAYEV zakon pravi, da ponudba ustvarja lastno povpraševanje. Če nekaj pride na trg, se tudi proda. Na različnih trgih sicer pride do občasnih nihanj, v celoti gledano pa ta zakon velja. Sayev zakon pravi tudi, da problema varčevanja sploh ni. Vse kar se potroši, je avtomatsko namenjeno za investicijske dobrine. Malthus ne zagovarja tega zakona, saj obstaja problem efektivnega povpraševanja povsod v družbi in ne le na posameznih trgih (parcialna realizacija), kot je dejal Riccardo. Malthus pravi, da je potrebno povpraševanje stimulirati in s tem povečati tudi motiviranost za produkcijo - to idejo prevzame Keynes. Zagovarjal je ideje: da morajo rentniki trošiti; poudarjal je neproduktivno trošenje države.

19. Marxova teorija razdelitve (teorija presežne vrednosti) v Kapitalu.

Bistvo Marxovega dela Kapital je **teorija presežne vrednosti**, kjer je nadaljeval z Ricardovo delovno teorijo vrednosti. Delo da dobrinam neko vrednost. V kapitalizmu pa ni nujno, da so tržne cene enake vloženemu delu, kajti kapitalisti si prisvajajo presežno vrednost. Presežna vrednost je razlika med dohodkom in celotnimi stroški dela. Marx analizira celoten delovni dan: prvi del je potrebni delovni čas, drugi del je presežni delovni čas.

20. Marxova teorija reprodukcije.

21. Utemeljite pojem klasična ekonomska teorija.

22. Marginalistična teorija v ekonomski teoriji (Gossen, Menger).

Revolucija v razvoju ekonomske analize, pomeni preobrat v načinu analize. Pred **marginalno revolucijo** je bila analiza agregatna (makroekonomska), marginalistična revolucija pa začne poudarjati mejne količine, se usmeri na mikroekonomijo, na posameznika. Marginalističen način analize gospodarskih tokov pomeni, da gospodarske pojave pojasnjujejo s pomočjo mejnih sprememb, saj domnevajo, da prav te mejne spremembe izražajo način, kako posamezni gospodarski subjekti lahko optimizirajo svoj gospodarski položaj. Funkcija mejne koristnosti je padajoča. Nekateri tej smeri pravijo subjektivni pristop; jelahko tudi psihološka teorija, ker vzpostavlja odnos posameznika do neke dobrine.

GOSSEN: Opredelil je zakon mejne koristnosti. Opazoval je človeka z različnimi potrebami in iz tega izpeljal zakon zadovoljevanja potreb ali zakon mejne koristnosti. Ta zakon velja za zadovoljevanje vseh potreb. Njegov zakon šteje:

a) **koordinalno koristnost** - pojasnjuje princip zadovoljevanja potreb

b) **ordinalno koristnost** - način zadovoljevanja različnih potreb, kakšen je njihov odnos

MENGER:

- skušal je rangirati potrebe posameznika

- nakazal je ključne točke vedenja posameznika kot racionalnega bitja in zadovoljevanje potreb - homo economicus

- nakazal je problem nadomestljivosti potreb

23. Alfred Marshall.

Živel je na prehodu iz 19. v 20. stoletje, ko so se ekonomisti usmerili v analizo tržnih sil. Je najbolj vpliven ekonomist v 20. stoletju. Izhodišče njegove teorije je trg. Pravi, da je celotno gospodarstvo en konglomerat trgov, v katerem se pretaka blago iz produkcije v potrošnjo. Združil je mejni pristop (marginalnosti) s ponudbo. Ceno na trgu blaga določata ponudba (S) in povpraševanje (D) skupaj. Zato je potrebno analizirati obe strani. Ponudbo je razložil s pomočjo mejnega napora. Mejni napor je pri majhni količini proizvodnje majhen, z naraščanjem količine blaga pa narašča.

Ekvilibrij dobimo tako, da združimo mejno korist (D) in napor (S). Iz teorije mejne koristnosti je izpeljana teorija oz. krivulja mejnega povpraševanja in iz primera mejnega napora krivulja ponudbe. Če združimo oboje dobimo ravnotežje. Marshall je razlikoval tudi časovne okoliščine ponudbe in povpraševanja in bil s tem začetnik sodobne teorije ponudbe in povpraševanja. Razlikoval je tri obdobja v zvezi s takšnim ravnovesjem in sicer glede na to, koliko časa ima ponudba, da se prilagodi povpraševanju.

24. T. Veblen in institucionalizem.

T. VEBLEN je bil začetnik **institucionalizma**. Poudaril je vpliv institucij; institucije določajo način vedenja posameznikov. Institucije je razvrstil v dve vrsti:

- a) tiste, ki so določene s tradicijo, običaji
- b) državne institucije, ki določajo pravne zakone, kontrolirajo in usmerjajo dejanja posameznih ekonomskih subjektov

- EMULATIVNI EFEKT: * določil je oblikovanje potreb
* tekmovalni efekt med posameznimi razredi premaguje razredni efekt

Njegova knjiga **Teorija brezdelnega razreda** definira potrebe, kako potrebe rastejo. Potrebe posameznega razreda določajo potrebe razreda, ki je neposredno nad njim.

- IMITATIVEN EFEKT: posamezne potrebe so določene z dohodkom, ki ga dobiva razred nad njimi; gre za tekmovanje med managerji in delavci.

25. V čem je bila tki. revolucija nepopolne konkurence?

Predstavniki: CHAMBERLIN, ROBINSON in STRAFFA.

Revolucija nepopolne konkurence (monopolne cene) je bila v tem, da je iz takratne predpostavke o popolnosti konkurence pozornost usmerila v nepopolno konkurenco.

- Prevladovati začnejo: - oligopoli (na trgu prevladuje manjše število velikih podjetij) in
- monopoli (na trgu prevladuje eno veliko podjetje)

26. Ekonomske razmere v obdobju Keynesovega nastopa.

Keynes je deloval v veliki gospodarski krizi v tridesetih letih - padale so cene, profiti, mezde; nezaposlenost je bila 60%; gospodarstvo je bilo neizkoriščeno; blaga se ni dalo prodati - vladala je hiperprodukcija. Ugotovil je, da je razlog temu nezadostno agregatno povpraševanje.

27. Katero je osnovno načelo Keynesove teorije v Splošni teoriji zaposlenosti, obresti in denarja?

S tem delom je Keynes premaknil težišče ekonomske analize iz tradicionalne mikroekonomske problematike na makroekonomske, izpostavljal problem zaposlenosti in splošne ravni gospodarske aktivnosti ter opozoril na možno pozitivno vlogo države kot nosilca ekonomske politike. Makroekonomski pristop temelji na spoznanju, da je gospodarska aktivnost odvisna tudi od razmerij med skupnimi družbenimi količinami, agregati. Zato postane predmet preučevanja tudi celotna ponudba, celotno povpraševanje, celotna količina denarja v obtoku, splošna raven cen, celoten obseg zaposlenosti... Keynes se je zavzemal za aktivno vlogo države v gospodarstvu, za državni intervencionizem: država naj vodi ekonomsko politiko in naj bo stalno pripravljena na ukrepanje proti depresiji, brezposelnosti in inflaciji ter za povečanje gospodarske aktivnosti. Smisel državne intervencije je v tem, da omogoči čimboljše delovanje tržnega mehanizma, ne pa v njegovem ukinjanju.

28. Na kakšne načine je mogoče spodbujati učinkovito povpraševanje v gospodarstvu?

Država postane pomemben dejavnik. Na dva načina:

- a) **fiskalna politika** - (politika državnega proračuna), država naj organizira javna dela. Ta začetna investicija ima verižno reakcijo, ki se širi po gospodarstvu (multiplikativni efekt).
- b) **monetarna politika** - država lahko tiska denar, kar tudi stimulira gospodarsko rast (znižanje obrestne mere).

29. Pojasni načelo multiplikatorja in multiplikacijski učinek.

Država lahko vzpodbudi gospodarsko rast z organizacijo javnih del, ki imajo verižno reakcijo. oz. ta investicija se širi po celotnem gospodarstvu. Ta verižna reakcija se imenuje multiplikativni efekt. Multiplikator je torej številka, ki nam pove, kakšno bo povečanje outputa glede na začetno investicijo. Odvisen je od mejne nagnjenosti k potrošnji oz. mejne nagnjenosti k varčevanju. Kolikor višji so izdatki za porabo, toliko večji je multiplikator. Kolikor večje je varčevanje, toliko manjši je multiplikator. Efekt multiplikatorja je močnejši, če obstajajo v gospodarstvu neizkoriščene kapacitete in nezaposlenost.

30. Okvirno opredeli sodobne ekonomske smeri: neoklasična sinteza, monetarizem, teorija racionalnih pričakovanj, postkeynesijansko teoretično paradigmo, ponudbeno stran ekonomije (supply side economics).

a) **NEOKLASIČNA SINTEZA**: Samuelson, Hansen

Ključno vprašanje je, kako koristnost vpliva na povpraševanje po dobrinah.

Povpraševanje temelji na marginalni koristnosti. Sinteza je v tem, da na eni strani združuje Marshallovo mikroekonomsko teorijo trga, ponudbe in povpraševanja, po drugi strani pa Keynesovo makroekonomsko teorijo.

b) **MONETARIZEM** - Friedman ali čikaška šola

Nekateri pravijo da gre za neoliberalizem, saj poudarja stvari, ki jih je poudarjal že Smith. Monetaristi zagovarjajo takšno ekonomsko politiko, po kateri naj uravnavanje količine denarja v obtoku predstavlja glavno sredstvo ukrepanja in pa ekonomske ponudbene strani (zagovarjanje preusmeritve ekonomske politike s povpraševalne strani na ponudbeno).

c) **TEORIJA RACIONALNIH PRIČAKOVANJ**: Sargent

Ta šola je bila osnovana leta 1970 v Chicagu. Deli si liberalistični skepticizem glede politike vlade; boj sistemske makropolitike proti nezaposlenosti se bo končal s povzročitvijo inflacije. Boljša je pasivna monetarna in fiskalna politika.

Predpostavljajo, da se ekonomski subjekti obnašajo racionalno. Država jih ne more goljufati s svojimi ukrepi - subjekti se lahko prilagajajo ukrepom.

d) **POSTKEYNESIANIZEM:**

Zavrača neoklasično teorijo in izpostavlja investicije kot glavno gibalno ekonomije.

Izhaja iz **dualne ekonomije** - celotno narodno gospodarstvo razdelijo na dva sektorja:

- * sektor velikih podjetij - velike oligopolne korporacije
- * sektor manjših podjetij - podjetja, ki so vezana na velika, nepomembna za gospodarsko rast.

e) **PONUDBENA STRAN EKONOMIJE:** Lafler

Sile ponudbe je treba aktivirati tako, da se znižajo davčne stopnje na profite. Tako lahko podjetja investirajo, saj je njihov dohodek manj obdavčen; tako je vzpodbujena gospodarska rast.

2. DEL: MIKROEKONOMIJA

I. UVOD

1. Navedi nekaj primerov značilnih mikroekonomskih subjektov in vprašanj.

2. Kaj je trg? Navedi nekaj konkretnih primerov trgov. V čem se posamezni trgi razlikujejo?

Trg je točka, kjer prihaja do stika med ponudbo in povpraševanjem. Vtržnem gospodarstvu trg zajema osrednje mesto. Na trg prihaja ponudba blaga, hkrati pa se pojavlja povpraševanje kot ponudba denarja. Na trgu nastopata dve veliki skupini ekonomskih subjektov: ponudniki in povpraševalci. Med samimi ponudniki in povpraševalci na trgu obstaja konkurenca. Konkurenca je tekmovanje med tržnimi udeleženci, ki jih prisiljuje k racionalnemu delovanju.

Obstajata dva osnovna tipa trgov:

- a) **trg potrošnega blaga** (trg oblek, trg pohištva)
- b) **trg proizvodnih faktorjev** (trg semen, trg strojev, trg surovin)

Med seboj se razlikujejo glede na to, kakšne dobrine se na njih ponujajo oz. po kakšnih dobrinah se povprašuje. Na trgu potrošnega blaga nastopa blago, ki gre v končno potrošnjo, na trgu proizvodnih faktorjev pa blago, ki ga rabijo podjetja za svoje delo, za nadaljnjo proizvodnjo. Razlikujejo se glede na: vrsto blaga, velikost, stopnjo končnosti.

II. VEDENJE POTROŠNIKA V TRŽNEM OKOLJU

1. Navedi primere indiferenčnih parov blaga.
2. Obrazloži posamezno indiferenčno krivuljo in sistem indiferenčnih krivulj. Pojasni premikanje po sistemu krivulj na desno navzgor.

Točke na krivulji prinašajo potrošniku enako zadovoljstvo, zato je ravnodušen do katerekoli kombinacije na indiferenčni krivulji. Potrošnik kompenzira izgubo ene dobrine s povečanjem druge dobrine. Potrošnik vedno primerja različne kombinacije dobrin in jih rangira glede na svoje preference.

3. Ali posamezna indiferenčna krivulja vsebuje zakon mejne koristnosti? Pojasni mejno stopnjo substitucije.

Mejna stopnja substitucije - več kot ima posameznik nekega blaga, manj ga ceni, če ga lahko izrazi v drugem blagu in obratno. Mejno stopnjo substitucije izražamo z mejno koristnostjo dobrin. Večje količine blaga ima potrošnik, manj jih vrednoti, če jih lahko izrazi v drugem blagu.

4. Zariši primer indiferenčnih krivulj za popolnoma komplementarno blago in za popolna substituta.

I. Komplement je blago, ki se nujno troši z nekim drugim blagom. Popolni komplement

-

potrebno je imeti oba čevlja in ne samo enega. Npr. cena bencina bo vplivala na povpraševanje po avtomobilih.

II. Za popolna substituta je indiferenčna krivulja ravna črta - premica.

5. Izhajaj iz (indiferenčnih) kombinacij na grafu. Denimo, da je cena enote obleke 5, cena enote hrane pa 2. Za katero točko nakupa se bo odločil potrošnik?

Za obleko.

6. Kombiniraj premico dohodka in sistem indiferenčnih krivulj. Kaj ponazarja premica dohodka, kaj pa sistem indiferenčnih krivulj na grafu? Pojasni optimum - ravnotežje potrošnika. Kateri pogoji morajo biti izpolnjeni, da bo potrošnik v ravnotežju?

Sistem indiferenčnih krivulj prikazuje, kako posameznik vrednoti različne kombinacije dveh dobrin glede na svoje potrebe.

Premica dohodka pa določa množico možnih kombinacij dveh dobrin, ki jih potrošnik lahko izbira z danim dohodkom.

Potrošnik bo v ravnotežju takrat, ko mu bo kombinacija dveh dobrin pri danem dohodku in danih cenah prinesla največje zadovoljstvo. Da bi ugotovili ravnotežje potrošnika, moramo poiskati tako kombinacijo dveh dobrin, ki bo hkrati ležala na krivulji dohodka ter na najvišje ležeči indiferenčni krivulji, ki jo je mogoče doseči z danim dohodkom.

Pogoji, ki morajo biti izpolnjeni, da bo potrošnik v ravnovesju:

- točka, ki predstavlja optimalno kombinacijo dobrin, se mora nahajati na krivulji dohodka

- točka, ki predstavlja optimalno kombinacijo dobrin, mora ležati na najvišje ležeči indiferenčni krivulji, ki jo potrošnik lahko doseže s svojim dohodkom.

Pogoj optimalne potrošnikove izbire ali potrošnikovega ravnovesja:

$$MK_H / P_H = MK_O / P_O \dots MK_N / P_N$$

7. Zakaj ne more bit optimum potrošnika v točki H ali G?

Zato, ker sta točki H in G dosegljivi in si ju potrošnik lahko privošči, vendar kljub temu vedno želi več.

8. Ali veljajo pogoji optimuma potrošnika tudi v primeru, ko potrošnik kupuje večje število vrst blaga? Obrazloži.

Da. Potrošnik lahko ob določenih kombinacijah blaga doseže različne stopnje zadovoljstva.

9. Obrazloži premik potrošnika iz optimuma (ravnotežja), ki nastane zaradi zvišanja cene hrane. Pojasni substitucijski učinek.

S povišanjem cene blaga B, se spremeni naklonski kot premice. Posameznik pade na nižjo indifferenčno krivuljo in zmanjša nakup blaga B ter poveča nakup blaga A - torej nadomesti eno blago z drugim, saj se je cena blaga zvišala. Gre za substitucijski efekt. Pri višjih cenah torej potrošniki preusmerijo svoje nakupovanje na drugo blago.

10. Kako se bo izrazilo povečanje dohodka potrošnika na potrošnikovem ravnotežju? Ponazori v diagramu.

Če se posamezniku poveča dohodek, se premica premakne na desno navzgor, posameznik doseže višje indifferenčne krivulje. To imenujemo dohodkovni efekt. Če zaradi višje cene kupijo manj, se s tem tudi njihov dohodek relativno zmanjša.

11. Ali se ti zdi teorija indifferene in optimuma potrošnika smiselna. Skušaj ugovarjati temu teoremu.

Osnovna predpostavka je, da potrošnik kompenzira izgubo ene dobrine s povečanjem druge oz. da z zvišanjem cene kupuje manj tega blaga. Ali je možno torej potrebe kompenzirati?

- Ne upošteva stroškov. Potrošnik daje prednost dobrini A, pred dobrino B, vendar bo kupil dobrino B, ker je cenejša.
- Ta teorija predpostavlja, da imajo potrošniki raje več enot neke dobrine kot pa manj iste dobrine. V stvarnosti pa lahko najdemo primere, ki od tega odstopajo (količina hrane pri tistih, ki imajo probleme s telesno težo).
- Iz analize izpušča obravnavo škodljivih snovi in predpostavlja, da potrošniki ne bodo izbrali škodljivih snovi.

III. POPOLNA KONKURENCA

1. Navedi dejavnike popolne konkurence. Ali obstaja primer popolnokonkurenčnega trga v realnosti?

- a) **Veliko število majhnih ponudnikov in povpraševalcev**, tako da je konkurenca atomistična in je vsak posameznik neznaten del v celotnem dogajanju.
- b) **Na trgu se ponuja homogeno blago** (produkti so popolni substituti); blago mora biti v očeh kupca homogeno.
- c) **Obnašanje ekonomskih subjektov je racionalno** (potrošniki se vedejo racionalno, povpraševalci vedno težijo k nižji ceni).
- d) **Popolna informiranost ekon. subjektov** (popolno poznavanje cen in možnosti, ki jih imajo tržni udeleženci na tem ali na drugih tržiščih).
- e) **Nevmešavanje države** (ne vmešava se na trgu, vmešava pa se lahko tako, da vpelje davke, subvencije ali pa določi administrativno ceno za določen čas).
- f) **Prosta gibljivost kapitala in potrošnikov** (kapital se lahko prosto seli iz panoge v panogo, potrošniki se lahko selijo s trga na trga).
- g) **Konkurenti delujejo neodvisno eden od drugega.**
- h) **Na trgu se izoblikuje enotna cena**, ki je z vidika posameznega kupca ali prodajalca dana količina, kateri se lahko prilagaja s spreminjanjem kupljene oz. ponujene količine. Cena je za posameznega tržnega udeleženca dani objektivni okvir, ki se mu mora prilagajati in podrežati svoje odločitve.
- i) Dolgoročni procesi medsebojnega prilagajanja in povpraševanja rezultirajo v makroekonomskem ravnovesju, ki vključuje tudi parcialno ravnovesje. Za položaj ravnovesja je značilna optimalna izraba razpoložljivih virov, zato se produkt proizvede z najnižjimi stroški.

Popolne konkurence v realnosti ni:

- a) Na trgu navadno ne obstaja veliko ponudnikov in povpraševalcev, pač pa razni sistemi nepopolne konkurence.
- b) Ni homogenosti blaga, pač pa je blago močno diferencirano.
- c) Država se vmešava v ekonomske tokove.
- d) Ni možna prosta gibljivost med panogami, saj obstajajo tehnologije, ki jih ni mogoče hitro osvojiti in zato, ker velika podjetja branijo svoj položaj.
- e) Značilno je tržno oglaševanje, ki določeno blago naredi bolj zanimivo (privlačno).

2. Kakšen vpliv na ceno ima monopolist, kakšen pa popolni konkurent?

3. Navedi možne načine vmešavanja države na posameznem trgu.

Subvencioniranje kmetijskih produktov, določanje administrativne cene, različni davki za različne vrste blaga.

4. Ali v konkretnosti velja predpostavka homogenosti produktov? Kateri trgi so najbližji tej predpostavki?

Predpostavka o homogenosti produktov - da je vsako blago popoln substitut za neko drugo blago - v realnosti ne drži. Blago je namreč močno diferencirano. Dejavniki diferenciacije so na primer: embalaža blaga, blagovna znamka ...
Še najbolj blizu tej predpostavki so živilski trgi.

5. Navedi konkretne primere ovir, ki lahko preprečijo podjetju vstop v določeno panogo.

- a) cenovna vojna, spuščanje cen
- b) reklamna akcija, boljše reklame
- c) patenti, licence, franšiza
- d) grožnje
- e) zaščita specifičnih proizvajalcev v določeni panogi

6. Zakaj potrebujemo model popolne konkurence? Kakšne so možne drugačne tržne oblike?

Popolnokonkurenco potrebujemo kot neko abstrakcijo, da lahko preučujemo sile ponudbe in povpraševanja v čisti obliki. S tem lahko določimo stopnjo nepopolne konkurence. Stopnje nepopolne konkurence so namreč določene z neizpolnjevanjem dejavnikov, pogojev popolne konkurence.

IV. RAVNOTEŽJE NA KONKURENČNEM TRGU

1. Opredeli trg. Kateri nasprotujoči si sili delujeta na trgu?

Ponudba in povpraševanje.

2. Pojasni individualno in tržno krivuljo povpraševanja.

Individualna krivulja povpraševanja je krivulja povpraševanja po produktih posameznega podjetja.

Tržna krivulja povpraševanja nam kaže povpraševanje na celotnem trgu ene vrste izdelkov ali storitev. Je seštevek individualnih krivulj povpraševanja.

3. Kateri dejavniki določajo krivuljo povpraševanja?

- a) **Subjektivni dejavniki** - potrebe, želje in okusi posameznika, vsak posameznik ima neko preferenčno lestvico na osnovi katere razvršča potrebe po pomembnosti.
- b) **Objektivni dejavniki** - dohodek posameznikov, objektivne okoliščine povpraševanja - celotne družbe ali regije in cene blaga.

4. Obrazloži temeljni zakon povpraševanja.

Če se cena blaga poveča, se povpraševana količina zmanjša. Če se cena blaga zmanjša, se pri ostalih nespremenjenih pogojih povpraševana količina blaga poveča.

Krivulja povpraševanja: z njo ponazorimo povezanost, razmerje med ceno in povpraševano količino blaga. Krivulja je usmerjena navzdol, kar pomeni, da se cena in količina gibata v nasprotni smeri.

Zakon o padajočem povpraševanju je temeljni zakon povpraševanja. Razlogi padajoče krivulje povpraševanja so:

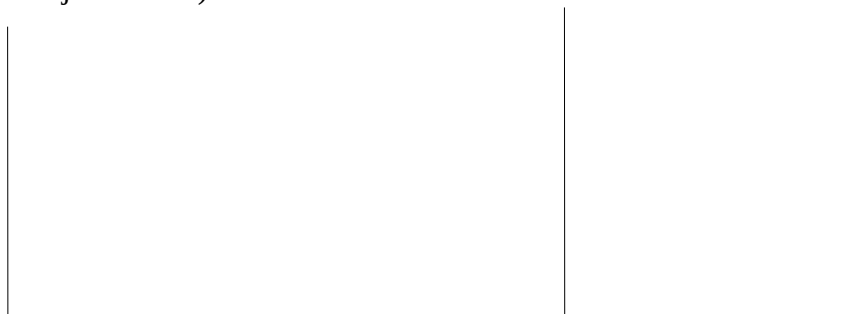
- a) Vsako zmanjšanje cene blaga pripelje na trg nove kupce, vsako povečanje cene pa pripelje do tega, da nekateri kupci tega blaga sploh ne kupujejo več.
- b) Pri visoki ceni so kupci pripravljene kupiti manjšo količino. Ko cena pada, pa želijo ti stalni kupci povečati svoje nakupe. Na eni strani se to zgodi, ker zmanjšajo nakupe substitucijskih dobrin, na drugi strani pa zmanjšana cena blaga poveča dohodek in so pripravljene kupiti večjo količino blaga.
- c) Iz krivulje mejne koristnosti (vsaka mejna enota ima manjšo korist, kot jo je imela prejšnja).

5. V katerem primeru prihaja do premika po krivulji povpraševanja, kdaj se premakne krivulja povpraševanja v celoti? Navedi konkretne primere in ponazori v diagramu.

- Krivulja se premakne v celoti, če se spremeni katerikoli izmed pogojev, ki determinirajo povpraševanje.

- a) premik celotne krivulje desno navzgor: če se poveča razpoložljiv dohodek ali če se bližnji substituti pocenijo.
- b) premik krivulje na levo navzdol: ravno obratno.

- Premik po krivulji navzdol ali navzgor: če se spremeni cena blaga in se ostali faktorji povpraševanja ne spremenijo. (Npr. če se poveča cena nekega blaga, bomo kupovali manj (po krivulji se premaknemo navzgor), če pa se zmanjša, bomo lahko kupovali več - po krivulji navzdol.)

6. Pojasni substitucijski in dohodkovni efekt, ki ju vsebuje krivulja povpraševanja.

Substitucijski efekt - če se bližnji substituti pocenijo, se bo racionalni potrošnik preusmeril na njihove trge, zaradi česar bo upadlo povpraševanje po blagu, ki ni spremenilo cene in je tako postalo relativno dražje. In obratno...

Dohodkovni efekt - če se zniža cena blaga, se kupcem poveča realni dohodek in lahko kupujejo več blaga, oz. če se zviša cena blaga se jim realni dohodek zmanjša in so pripravljeni kupiti manjšo količino tega blaga. V realnosti pa lahko vidimo, da se s postopnim zviševanjem dohodka spreminja struktura potrošnje, saj ljudje s tem, ko se njihov življenjski standard zvišuje, spreminjajo življenske navade.

7. Pojasni obliko krivulje povpraševanja za "Veblenovo" blago.

8. Zariši individualno in tržno krivuljo ponudbe. Navedi dejavnike, ki tičijo v ozadju krivulje ponudbe in jo določajo.

Krivulja ponudbe izraža razmerje med tržnimi cenami blaga in količinami blaga, ki so jih proizvajalci pripravljeni ponuditi pri različnih cenah. Krivulja je usmerjena navzgor, kar pomeni, da so proizvajalci pri višji ceni pripravljeni ponuditi večjo količino blaga kot pri nižji.

Dejavniki, ki tičijo v ozadju ponudbe:

- a) Ponudba se lahko povečuje samo do neke mere, po neki točki stroški dodatne enote proizvoda preveč naraščajo.
- b) Ponudba je odvisna od cene. Proizvajamo sicer lahko tudi več blaga, vendar na trgu ponudimo le toliko, kolikor je v skladu z našimi interesi - le toliko, kolikor nam cena na trgu ustreza.

9. Pojasni možne vzroke premika (povečanje, zmanjšanje) krivulje ponudbe.

a) **Povečanje ponudbe s premikom krivulje na desno navzdol:**

Ta premik lahko povzroči povečanje produktivnosti, ki se izrazi kot povečanje produkta na delavca, zaradi česar se znižajo stroški na enoto proizvodnje. To spremembo lahko povzroči uvedba boljše tehnologije ali boljši izkoristek obstoječe. Povečanje ponudbe je lahko tudi posledica pospeševalnih ukrepov države, npr. subvencije, znižanja davkov ali uvoznih dajatev pri nekaterih surovinah. Ponudba na trgu je odvisna tudi od razmer na njem.

b) Zmanjšanje ponudbe s pomikom krivulje na levo navzgor:

Produktivnost dela se zmanjša, država poveča davke in uvozne dajatve.

10. v diagramu zariši krivulji ponudbe in povpraševanja. V kateri točki se oblikuje tržno ravnotežje. Ali vzdrži cena (količina), ki je izven tržnega ravnotežja? Kaj zagotavlja ravnotežna tržna cena?

Tržno ravnovesje - oblikuje se v presečišču krivulj ponudbe in povpraševanja. To je točka, ki izraža stanje medsebojne usklajenosti obeh tržnih strani.

Cene izven tržnega ravnovesja - pri vseh drugih cenah obstaja med ponudbo in povpraševanjem razhajanje in sicer tako, da pri višjih cenah od ravnovesne ponudniki ponujajo več, kot so pri teh cenah pripravljene kupiti povpraševalci in obratno pri nižjih cenah.

Ravnotežna tržna cena - zagotavlja stanje mirovanja. Na trgu ni razloga, da bi prišlo do kakršnega koli novega gibanja cene ne navzgor ne navzdol. Pri ravnotežni ceni še vedno delujejo sile ponudbe in povpraševanja, prodajalce še vedno žene želja po višji ceni, kupci pa še naprej pritiskajo, da bi bila cena čim nižja, vendar pa ni presežka ponudbe in povpraševanja.

11. Pojasni vzroke in posledice premikov krivulje povpraševanja in krivulje ponudbe na tržno ravnotežje.

PREMIKI KRIVULJE PONUDBE:

* desno navzdol - povečana ponudba: S'
posledice večje produktivnosti, državnih subvencij, ekonomičnosti poslovanja ...

Ugodno za kupce.

* levo navzgor: S''

zmanjšana produktivnost in učinkovitost dela, na novo uvedeni davki ...

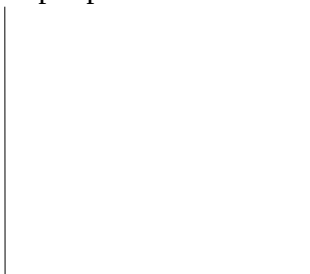
PREMIKI KRIVULJ PONUDBE IN POVPRASEVANJA:

Prvotno ravnovesje je pri ceni 2 in količini 2. Ko pride do povečanja povpraševanja (D), se krivulja D premakne na desno navzgor in nastane novo ravnovesje E', ki ustreza ceni 3 in količini 3. To nam pove, da so potrošniki kljub višji ceni pripravljeni kupovati večjo količino blaga. Kratkoročno lahko ponudniki reagirajo na novo nastali položaj le, če imajo zadostne zaloge tega blaga. Šele v daljšem časovnem obdobju lahko povečujejo proizvodnjo z izgradnjo novih proizvodnih zmogljivosti. Z novo krivuljo ponudbe - S' na desno navzdol, je prišlo do prilagoditve proizvodnje povečanemu povpraševanju. Večja količina ponujenega blaga bo ceno znižala.

V. ELASTIČNOST

1. Zariši popolnoma vertikalno krivuljo povpraševanja. Kako se izraža sprememba cene na povpraševani količini? Obrazloži.

Popolnoma neelastična krivulja : pri ceni 100, če se cena zviša na 200, še vedno kupujemo enako količino (30). Značilna za za blago, ki ga nujno potrebujemo, ne glede na ceno.

2. Pojasni pojem in koeficient cenovne elastičnosti povpraševanja. Navedi izrazite primere neelastičnega in elastičnega povpraševanja.

Elastično povpraševanje nam pove, kakšna je intenzivnost sprememb povpraševanja, kako občutljiva je povpraševana količina na spremembo cene danega blaga. Postavlja se vprašanje, za koliko se bo spremenil obseg povpraševanja, če se bo cena spremenila za določen odstotek. Elastičnost je torej mera občutljivosti sprememb ene spremenljivke na drugo. Izrazimo jo s **koeficientom elastičnosti**, ki kaže odstotno spremembo ene spremenljivke zaradi odstotne spremembe druge spremenljivke. Koeficient elastičnosti povpraševanja tako meri občutljivost spremembe obsega povpraševanja na spremembo cene.

Koeficient elastičnosti povpraševanja izračunamo tako:

$$E_D = \frac{\frac{\Delta Q}{Q}}{\frac{\Delta P}{P}}$$

Sprememba Q je sprememba povpraševane količine; sprememba P pa je sprememba cene tega blaga. Koeficient ima običajno negativen predznak: če se cena dobrine poveča,

povpraševana količina pade. Elastičnost povpraševanja se spreminja iz točke v točko na krivulji povpraševanja, zato jo je potrebno meriti v vsaki točki posebej.

a) USKLAJENO ELASTIČNO POVPRASEVANJE

V koordinatnem sistemu jo ponazarja krivulja povpraševanja, ki poteka povsem **simetrično** glede na obe osi. Zanj je značilno, da se odstotki spremembe cene ujemajo z odstotki sprememb količine.

b) ELASTIČNO POVPRASEVANJE

Zanj je značilno, da je odziv kupcev na spremembo cene več kot sorazmeren. To pomeni, da bi pri zvišanju cene za 3% kupci zmanjšali količino povpraševanja za več kot 3%, recimo za 4 ali 5%. V realnem gospodarskem dogajanju je zgoraj opisano povpraševanje po manj nujnih in luksuznih dobrinah in storitvah. Kadar se pocenijo, jih kupuje več in

med kupci je vse več takih iz nižjih dohodkovnih razredov. Če pa se dražijo, količina povpraševanja naglo upada, saj niso nujne za preživetje.

c) NEELASTIČNO POVPRASEVANJE

Kupci pri različnih spremembah cene bistveno manj spremenijo količino povpraševanja. Npr. pri ceni 100 povprašenja po eni enoti, bodo pri znižanju cene na 50, povečali svoje povpraševanje le za kakšno petino. Najbrž gre za nujne dobrine ali storitve, ki jih kupci potrebujejo in jih zato v vsakem primeru kupujejo tudi če se podražijo. Tudi ko

se cena zniža, ne bodo bistveno povečali količine povpraševanja.

3. Ali lahko enačimo naklon krivulje povpraševanja in koeficient cenovne elastičnosti povpraševanja? Ali ima krivulja z enakim naklonskim kotom različne vrednosti koeficienta elastičnosti?

- a) Ne. Nagnjenost krivulje in elastičnost nista identični. Elastičnost merimo na vsaki točki krivulje povpraševanja posebej, zato ker je odvisna od razmerja med ceno in količino (P / Q), ki je na različnih točkah krivulje različna.
- b) Da.

4. Ali velja koncept cenovne elastičnosti tudi v primeru (krivulje) ponudbe?

Velja in sicer na podoben način kot za povpraševanje.

Elastičnost ponudbe je relativna sprememba obsega ponudbe zaradi relativne spremembe cene blaga. Merimo jo s koeficientom elastičnosti ponudbe, ki ga izračunamo na enak način kot pri elastičnosti povpraševanja. Vrednost koeficienta ponudbe je praviloma pozitivna: povečanje cene blaga običajno spodbudi proizvajalca k večji proizvodnji.

- a) **Popolna elastičnost ponudbe** - pomeni, da so ponudniki pri isti ceni pripravljene ponuditi katerokoli količino blaga.
- b) **Popolna neelastičnost ponudbe** - pomeni, da obstaja na trgu fiksna količina ponujenega blaga, ki se ne spremeni glede na ceno.

5. Kaj izraža dohodkovna elastičnost povpraševanja? Navedi primer visoke in nizke dohodkovne elastičnosti povpraševanja. Ali je lahko koeficient dohodkovne elastičnosti tudi negativen?

- a) **Dohodkovna elastičnost povpraševanja** izraža relativno spremembo povpraševane količine zaradi relativne spremembe dohodka.

$$E_{DOH} = \frac{\frac{\Delta Q}{Q}}{\frac{\Delta DOH}{DOH}}$$

$E_{DOH} = 0$ (če ni reakcije v količini - neelastičnost)
 $E_{DOH} = 1$ (dohodek se poveča enako kakor količina blaga)
 $E_{DOH} = -1$ (manjvredno blago - doh. gor, povp. dol)

Povpraševalna količina blaga se spremeni ravno za toliko odstotkov, kolikor se je spremenil dohodek.

- b) **Dohodkovna neelastičnost** - količina povpraševanega blaga se ne spremeni, tudi če se spremeni dohodek, npr. povpraševanje po el. energiji.
- c) **Koeficient je lahko negativen**, kar pomeni: če se dohodek poveča, se povpraševalna količina po blagu zmanjša. To je ugotovil Giffen sredi 19. stoletja.

6. Obrazloži Giffenov paradoks. V kakšnih situacijah se pojavi? Navedi primere izjem od zakona padajočega povpraševanja.

GIFFEN je sredi 19. stoletja na Irskem opazil, da se je povečalo povpraševanje po krompirju, tudi če se je povečala cena krompirja. Pravi: če je standard potrošnikov nizek in če se poveča cena neke dobrine, bo potrošnik kupoval še več te dobrine in manj drugih dobrin. V tem primeru je značilen negativen koeficient dohodkovne elastičnosti; kljub temu, da se realni dohodek potrošnikov zmanjša (ker se je povečala cena osnovne dobrine), bodo kupovali še več te in manj drugih.

7. Pojasni koeficient križne elastičnosti povpraševanja. V katerih primerih ta koeficient ni smiselno obravnavati?

Križna elastičnost izraža relativno spremembo količine povpraševanja neke dobrine A, do katere pride zaradi relativne spremembe cene dobrine B na drugem trgu. Različne vrste blaga so namreč med seboj povezane. Če se spremeni cena enega blaga (npr. bencina), se spremeni verjetno tudi količina povpraševanja po drugem blagu (npr. avtomobilov).

Koeficient križne elastičnosti:

$$E_C = \frac{\frac{\Delta Q_X}{Q_X}}{\frac{\Delta P_Y}{P_Y}}$$

Značilen je pri substitutih ali pri komplementarnem blagu.

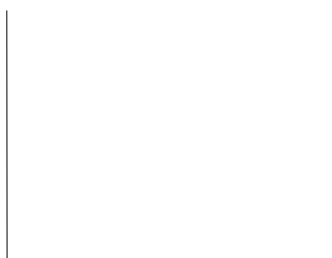
Koeficient ni smiselno obravnavati, ko ne gre za substitute in komplemente.

8. Kako učinkuje zvišanje cene komplementarnega blaga na količino povpraševanja po določenem blagu? Kaj pa substituta?

Zvišanje cene komplementarnega blaga zmanjša povpraševanje po drugem blagu in E_C je tako negativen. Povečanje cene substitucijskega blaga pa povečuje povpraševanje po drugem blagu in E_C je pozitiven. Če je E_C enak 0 pomeni, da sta dobrini A in B neodvisni ena od druge.

9. A. Marshall je z uporabo koncepta elastičnosti poudaril vlogo časa pri prilagajanju ponudbe povpraševanju. Pojasni oblike krivulje ponudbe v zelo kratkem, kratkem in dolgem obdobju.

a) TRŽNO RAVNOVESJE V ZELO KRATKEM OBDOBJU:

krivulja ponudbe = neelastična

količina = fiksna

cena = varira

Količina ponujenega blaga je fiksna. Ponudba je stalna, saj nima časa, da bi se prilagodila spremembam v povpraševanju. Spremeni pa se lahko cena, ki se zaradi povečanega povpraševanja poviša. Od povpraševanja je odvisno kakšna bo cena, količina je fiksna, čas pa je prekratek, da bi lahko ponudniki kakorkoli reagirali.

b) TRŽNO RAVNOVESJE V KRATKEM OBDOBJU:

količina in cena varirata

Krivulja ponudbe je nekoliko bolj elastična. Ponudniki imajo toliko časa, da se lahko delno prilagodijo povpraševanju tako, da ponudbo povečajo na osnovi boljšega izkoriščanja razpoložljivih kapacitet. Cena ni odvisna več samo od povpraševanja, pač pa tudi od pogojev produkcije.

c) TRŽNO RAVNOVESJE V DOLGEM OBDOBJU:

Krivulja je še bolj elastična (zelo), saj ima podjetje dovolj časa, da se vsi faktorji in vsi stroški prilagodijo povpraševanju. Podjetje lahko začne proizvajati v novih obratih ali uvede novo tehnologijo.

10. Katere "sile" - ponudba ali povpraševanje (bolj) vplivajo na raven cene v različnih časovnih obdobjih?

- I. obdobje - povpraševanje
- II. obdobje - bolj povpraševanje
- III. obdobje - ponudba

11. Ali je koncept "časovne (ne)elastičnosti" uporaben tudi v primeru povpraševanja?

V zelo kratkem in v kratkem obdobju je povpraševanje po proizvodih neelastično, eden od razlogov pa je v tem, da ljudjepotebujejo čas, da spremenijo svoje potrošne navade. Drugi razlog utegne biti v potrošnji drugih dobrin, ki se prav tako ne spremenijo hitro. V daljšem obdobju je povpraševanje bolj elastično. Povpraševanje lahko prilagodimo.

VI. SPREMEMBE TRŽNEGA RAVNOTEŽJA

1. Zariši ravnotežje na trgu poljedelskih izdelkov in ugotovi posledice, ki nastanejo zaradi slabe letine.

- a) **Slaba letina** - zaradi nje se na trgu zmanjša količina ponudbe, to pa potisne ceno navzgor. (krivulja se pomakne levo navzgor)
 b) **Dobra letina** - potisne tržno ceno daleč navzdol, povečanje količine pa je manj kot sorazmerno tej spremembi cene.

TRG ŽITA - slaba (S') in dobra (S'') letina.

2. Prikaži učinke izboljšanja tehnologije na tržno količino in ceno.

Zaradi izboljšanja tehnologije se poveča ponudba blaga (količina) na trgu (krivulja ponudbe (S') se premakne desno navzdol). S tem se spremeni tržno ravnovesje, ki je sedaj pri večji količini ponujenega blaga in nižji ceni.

3. Kakšne bodo posledice zvišanja cen blaga A, na cene in količine na nekem drugem trgu B: a) če sta dve vrsti blaga (A in B) v substitucijskem odnosu; b) če sta dve vrsti blaga (A in B) v komplementarnem odnosu?

- a) **Substitucijski odnos:**

Povečanje cene substitutov na nekem trgu prinese povečanje povpraševanja po osnovnem blagu (krivulja povpraševanja se premakne desno navzgor) in povečanje cene in povpraševane količine blaga (spremeni se tržno ravnovesje).

- b) **Komplementarni odnos:**

Povečanje cene komplementov na drugem trgu prinese zmanjšanje povpraševanja na osnovnem trgu (krivulja povpraševanja se premakne levo navzdol) in zmanjšanje cene ter povpraševane količine osnovnega blaga (premakne se tržno ravnovesje).

4. V nekaterih razvitih gospodarstvih vlada ščiti kmetijstvo kot pomembno "strateško" panogo. Pojasni ukrep zmanjšanja obdelovanih zemljišč (v prihodnjem letu). Kakšne bodo posledice - ali se bodo dohodki kmetijcev zvišali?

Zaradi zmanjšanja obdelovalnih zemljišč se zmanjša količina ponudbe in tržno ravnovesje se iz točke E premakne navzgor v E'. Dohodek kmetovalcev se opazno poveča (levi pravokotnik je sedaj večji. Za proizvajalca je ugodnejša višja cena, saj se količina ne bo zmanjšala v enakem razmerju, kot je porasla cena.

5. V diagramu ponazori posledice uvajanja subvencij za kmetijske produkte.

Pravokotnik prikazuje skupni znesek subvencije, kijo prejmejo kmetovalci. Za potrošnika je ta način sprejemljivejši, saj prejemajo blago po nižji ceni. Proizvajalcem pa omogoča nadaljnji obstoj in razvoj. Če se obdržijo takšne razmere dolgoročno, se bo lahko proizvodnja razširila in količinaponudbe se bo povečala. To bo sčasoma privedlo do še nižjih cen in večjihpotreb po subvencioniranju.

Tržna cena - ustreza presečišču S in D (točka E).

Zagotovljena cena - država jo zagotovi kmetovalcem na temelju posebnega sporazuma.

6. Država lahko tudi izvaja ukrep obveznega odkupa kmetijskih pridelkov. Ponazori taken ukrep v diagramu in primerjaj odgovor z odgovorom na predhodni vprašnji.

Prvotno tržno ravnovesje je v točki E. Cena je dokaj nizka in za proizvajalca nesprejemljiva. Država postavi višjo ceno (administrativno ceno P_A) in nastane tržno ravnovesje v položaju E'. Po višji ceni trg kupuje samo določeno količino. Dohodek kmetov izvira iz trga. Drugi del odkupi država za strateške namene.

7. Primerjaj trga uvoznih avtomobilov (trg A) in domačih avtomobilov (trg B). Pojasni učinke znižanja carine na trgu uvoznih avtomobilov. Ali bo takšen ukrep učinkoval tudi na ravnovesje na trgu domačih avtomobilov? Obrazloži.

Uvožene avtomobile lahko gledamo kot substitute doma proizvedenih avtomobilov, tako da nas torej zanima, kaj se zgodi ob znižanju carine. S tem se zmanjša cena uvoženih avtomobilov, kar lahko privede do povečanega povpraševanja po uvoženih avtomobilih in manjšega povpraševanja po doma proizvedenih avtomobilih. V diagramu, ki ponazarja

ponudbo in povpraševanje po doma proizvedenih avtomobilih se krivulja povpraševanja pomakne levo navzdol. S tem se spremeni tržno ravnovesje, domači proizvajalci so prisiljeni znižati cene.

8. Pojasni (željene) učinke oglaševanja na nekem trgu.

Željeni učinki oglaševanja so, da bi se zaradi tega povečala povpraševana količina blaga. Dejansko pa se s tem povečajo tudi stroški produkcije. Gre torej za **simultani efekt**: krivulja povpraševanja se pomakne desno navzgor (povpraševanje se poveča), krivulja ponudbe pa se pomakne desno navzdol (ponudba se zmanjša). To se izrazi v ceni in količini blaga, ki se povečata.

9. Na nekem trgu država določi (administrativno) ceno, ki je nižja od ravnovesne.

Kakšne bodo kratkoročne, kakšne pa dolgoročne posledice?

Glavni razlog, da država določi administrativno ceno na ravni, ki je nižja od tržne, je ponavadi izjemna situacija, zaradi katere želi vlada z nizko ceno nekih nujnih dobrin zavarovati življenjski standard prebivalstva.

Nizka cena je ugodna za kupce, neugodna za prodajalce. Prodajalci bodo skrčili ponudbo in nastalo bo presežno povpraševanje. Ta položaj vodi po eni strani v pomanjkanje blaga in vse večje povpraševanje po njem, po drugi strani pa v razne špekulacije in nastanek črne borze, na kateri bo imelo isto blago višjo ceno. Da bi bil socialni problem omiljen, je nujen ukrep enakomernejša distribucija tega blaga. Tu je umestna uvedba bonov ali nakaznic, ki omogočajo vsem dostop do minimalne količine tega blaga. Praktične izkušnje kažejo, da je takšna situacija obvladljiva zgolj kratkoročno. Če se obdrži tudi dolgoročno bodo nastale težko popravljive posledice. Najpomembnejša je destimulacija proizvodnje blaga, ki se nahaja pod nadzorom prenizke administrativne cene. Nizka administrativna cena dolgoročno ogroža življensko raven prebivalstva, saj se bo sčasoma ponudba in zatem proizvodnja tega blaga čedalje bolj krčila. Mnoga marginalna podjetja bodo začasno ustavila svoje obratovanje in čakala na izboljšanje razmer ali pa bodo propadla. Če bi takšne razmere trajale dlje časa, se bodo mnoga podjetja skušala

preusmeriti na drugo področje. Tako se bosta krčili notranja in zunanja meja proizvodnje, rezultat pa bo zmanjšanje količine ponujenega blaga.

10. S pomočjo tržnega diagrama analiziraj učinke in posledice previsoko določene administrativne cene.

Pri administrativni ceni, kije višja od ravnovesne cene, ponujena količina blaga presega povpraševano količino blaga in pride do presežka ponudbe. Dejansko se bo prodala le tolikšna količina ponujenega blaga, kot so jo pripravljene plačati kupci. Z ukinitvijo administrativne cene in ob pogoju visoke stopnje konkurenčnosti bo prevelika količina

neprodanega blaga vse bolj pritiskala na ceno, dokler se ta ne znižala na raven, ki je sprejemljiva za kupce.

11. Pojasni ukrep povečanja prometnega davka na tržno ravnovesje. Kdo plača povečani davek (ponudnik ali povpraševalec) v primeru neelastičnega povpraševanja? Kdo pa v primeru elastičnega povpraševanja?

Prvotno ravnotežje je P_4 in G_4 . Po uvedbi davka na blagovni promet skuša ponudnik to breme v čim večji meri prevaliti na kupca. Ta pojav je znan kot prevalitev davka. To prikazuje krivulja S' , ki usteza premiku levo navzgor v višini prometnega davka, ki ga ponudnik prišteva k ceni za vsako enoto prodanega blaga. Očitno gre za spremembo pogojev ponudbe, zato se krivulja ponudbe spremeni na vsem svojem definicijskem področju.

Učinek uvedbe prometnega davka

Na sliki vidimo, da je zaradi uvedbe davka prišlo do zvišanja tržne cene, ki pa je manjša od višine prometnega davka. Uvedeni prometni davek znaša 1 enoto, tržna cena pa se zviša za $2/3$ enote. Količina, ki je bila prvotno 4, se je sedaj zmanjšala za $1/3$ enote (vendar je zmanjšanje količine sorazmerno manjše kot je povečanje cene). Ta rezultat je posledica oblike krivulje povpraševanja, ki je dokaj neelastična.

VII. PODJETJE IN TEORIJA PRODUKCIJE

1. Navedi možne kriterije za klasifikacijo podjetij.

- velikost podjetja

- tehnologija, ki jo podjetje uporablja pri proizvodnji
- glede na stroške na enoto proizvodnje
- število zaposlenih
- obliko organizacije
- tržni delež
- letni promet

2. Pojasni običajno klasifikacijo podjetij in navedi tipične oblike podjetij. V čem se kažejo prednosti določenih oblik podjetij, v čem pa slabosti?

Običajna klasifikacija podjetij je glede na lastnisko-organizacijsko obliko podjetja.

a) ZASEBNO PODJETJE

Lastnik podjetja je posameznik, ki upravlja, vodi, nadzira in izvaja gospodarsko dejavnost. V eni osebi združuje funkcijo podjetnika, managerja in izvajalca. Za poslovanje podjetja odgovarja s svojim premoženjem.

Prednosti:

- lastnik podjetja ima popoln nadzor nad delovanjem podjetja
- podjetje je sorazmerno lahko in poceni ustanoviti

Pomankljivosti:

- Težave z delovanjem podjetja se lahko pokažejo čez nekaj časa. Čeprav ima podjetnik dovolj velike prihranke za zagotovitev pričetka proizvodnje, se lahko zgodi, da mu sredstev za normalno obratovanje kasneje zmanjka. Zaradi visoke rizičnosti naložb pa si dodatna sredstva težko izposodi.

b) PARTNERSTVO

O partnerstvu govorimo, če dva ali več ljudi skupaj ustvarijo podjetje. Praviloma partnerji sklenejo pogodbo, s katero uredijo medsebojne pravice in dolžnosti.

Prednosti:

- na ta način je mogoče zbrati več sredstev
- ni težko in drago ustanoviti

Pomankljivosti:

- partnerji so neomejeno odgovorni za poslovanje podjetja z vsem svojim premoženjem
- partnerstvo še ne zagotavlja dovolj sredstev za ustanovitev podjetja, ki zahteva večji obseg kapitala
- potrebni so zapleteni pravni postopki za prodajo deležev podjetja in za nakup dodatnih deležev

c) KORPORACIJA (DELNIŠKA DRUŽBA)

Korporacija povezuje več delov podjetja v smiselno ekonomsko celoto. Podjetje je pravna oseba, ki ni vezana na lastnika in odgovarja za svoje poslovanje s svojim premoženjem. Lastniki podjetja so anonimni imetniki vrednostnih papirjev - delnic. S prodajo delnic podjetje zbira potrebna sredstva.

Prednosti:

- lastniki delnic imajo omejeno odgovornost, v primeru likvidacije podjetja izgubijo le sredstva, ki so jih vložili v delnice

- podjetje lahko zamenja lastnika, ne da bi se spremenila višina trajnega kapitala podjetja, delničarji lahko namreč brez omejitve prodajajo ali kupujejo delnice

Pomankljivosti:

- dvojno obdavčenje: investitor plačuje dvakrat davek za svojo naložbo v nakup delnice, najprej ga plača podjetje v obliki davka na dobiček, nato pa še investitor kot davek na dohodek, ki ga pridobi z izplačilom dividend
- pomankljivost za majhnega investitorja je v tem, da v skupščini delničarjev odločajo tisti delničarji, ki imajo prevladujoč paket delnic; majhni delničarji, praviloma, razen možnosti, da prodajo delnice, nimajo druge možnosti vplivanja na poslovanje podjetja

3. Obrazloži produkcijsko funkcijo, ki jo lahko imenujemo tudi “tehnološka mreža produkcije”.

Produkcijska funkcija izraža zvezo med vloženimi produkcijskimi faktorji in proizvodi. Prikazuje maksimalni produkt, ki ga je možno proizvesti z neko kombinacijo prod. faktorjev pri dani tehnologiji. Pove kakšne so tehnološke možnosti produkcije, ne pove pa cen. Primerna je za ponazoritev tehnološkega napredka. **Tehnološka mreža produkcije** je zasnovana na zakonu padajočega donosa. Če fiksiramo nek prod. faktor in variramo drugega, potem ta prod. faktor prispeva čedalje manj k celotnemu produktu. Prispevek je torej padajoč.

4. Natančneje pojasni krivulje enakega produkta - izokvante. Ali bi izokvante lahko poimenovali “produkcijske indiferenčne krivulje”?

IZOKVANTA je krivulja, ki prikazuje vse kombinacije prod. faktorjev, s katerimi lahko proizcedemo enako količino produkta. Produkt je mogoče producirati z različnimi kombinacijami prod. faktorjev. V enem diagramu lahko narišemo več različnih izokvant in vsaka od njih izraža kombinacije prod. faktorjev, s katerimi se lahko proizvede različna količina produkta. Vsaka višja izokvanta prikazuje kombinacije prod. faktorjev za večjo količino. Dve točki, ki se nahajata na isti izokvanti, pomenita dve različni možni kombinaciji prod. faktorjev za produkcijo enake količine. Izokvante bi lahko poimenovali tudi **produkcijske indiferenčne krivulje**. Spominjajo namreč na indiferenčne krivulje potrošnika. Obe izražata možne kombinacije (sistem indiferenčnih krivulj izraža izbor potrošnikovih preferenc, sistem izokvant pa izbor produkcijskih faktorjev) in gibanje po obeh sistemih navzgor pomeni neko naraščanje (v sistemi indif. krivulj pomeni vsaka naslednja zgornja krivulja večje zadovoljstvo potrošnika, v sistemu izokvant pa večji produkt). Razlika med njima je v tem, da izokvanta izraža točno določeno vrednost produkta in so vrednosti produkta rangirane, indif. krivulje pa so rangirane glede na relativno zadovoljstvo potrošnika.

5. V primeru, da je določen produkcijski dejavnik fiksni (na primer 2 enoti zemlje), kako se povečuje celotni produkt ob večanju količine drugega produkcijskega faktorja? Kakšen pa je mejni produkt drugega faktorja?

6. Pojasni mejno stopnjo substitucije produkcijskih faktorjev.

Izraža zakoliko enot enega faktorja je potrebno zmanjšati, če povečate količino drugega produkcijskega faktorja za enoto in želite ohraniti enako produkcijo.

7. Kakšen vpliv ima izboljšava tehnologije na krivulje enakega produkta? Ponazori primer nevtralnega tehničnega napredka.

S tehnologijo se izokvante pomaknejo čedalje nižje (enaka količina se proizvede z manj enotami).

Nevtralni tehnični napredek:

Če se poveča delo in če se poveča kapital v enaki meri.

8. S pomočjo izokvant ponazori kapitalno intenzivni in delovno intenzivni tehnični napredek.

a) **Delovno intenzivni tehnični napredek:** prispevki dela so večji od kapitala. Isto količino produkta proizvajamo z manjšimi enotami dela.

b) **Kapitalno intenzivni tehnični napredek:** enako količino produkta lahko proizvajamo z manjšo količino kapitala.

9. Pojasni “izokoste”. Primerjaj izokoste s premico dohodka (premico cene).

Krivulja enakih stroškov ali izokosta je krivulja, ki povezuje vse možne kombinacije prod. faktorjev, ki jih lahko podjetje kupi za dani obseg denarja. Ta krivulja je premica. Velikost nejnega naklonskega kota kaže kolikim enotam enega prod. faktorja se mora podjetje odpovedati, če želi povečati porabo drugega prod. faktorja za eno enoto in se zaradi tega stroški nakupov obeh prod. faktorjev ne spremenijo. V en diagram lahko vnesemo več krivulj enakih stroškov in tako dobimo sistem krivulj enakih stroškov. Vsaka višje ležeča krivulja enakih stroškov povezuje kombinacijo nakupov prod. faktorjev, ki so za podjetje enak strošek, a ta strošek je večji, kot ga predstavljajo kombinacije nakupov prod. faktorjev na nižje ležeči krivulji enakih stroškov. Primerjava:

Premica dohodka

Pojasnjuje kakšne možnosti nakupa dveh dobrin ima posameznik glede na omejeno količino svojega dohodka.

Krivulja enakih stroškov ali izkosta

Pojasnjuje kakšne možnosti nakupa dveh produkcijskih faktorjev ima podjetje glede na omejeno količino denarja, ki ga namreva potrošiti za nakup prod. faktorjev.

10. Kakšno kombinacijo produkcijskih faktorjev bo izbralo podjetje, če se odloči za določeno količino produkcije, če torej izhaja iz “dane” izokvante. Kdaj bo podjetje doseglo “optimum”? Denimo, da podjetje želi proizvajati količino 490, cena enote dela je 5, cena enote zemlje pa 8. Kako bo kombinirala produkcijska faktorja.

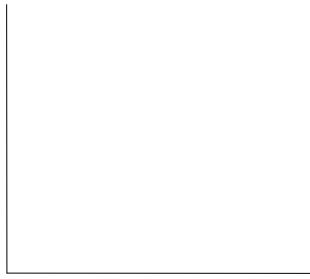
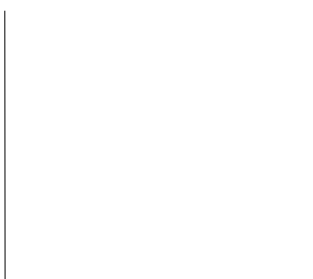

Podjetje bo produciralo optimalno kombinacijo produkcijskih faktorjev takrat, ko bo doseglo izenačitev mejnih produktivnosti produkcijskih faktorjev s cenami teh produkcijskih faktorjev oz. bo ravnotežje v tisti točki, ko bo izokosta tangenta na najvišje ležeči izokvanto.

- a) Podjetje bo doseglo optimum, kadar bo obseg proizvodnje proizvajalo z najnižjimi stroški. To je v točki A. V točki B bi bili stroški nižji, vendar podjetje v tem primeru ne bi moglo proizvesti obsega proizvodnje q_1 .
- b) Optimalna kombinacija prod. faktorjev se nahaja v točki, kjer se dotikata premica enakih stroškov ter krivulja enakega produkta. V tej točki doseže podjetje za dani obseg proizvodnje minimalne stroške, saj vsak tolar, naložen v nakup kateregakoli prod. faktorja, enako prispeva k povečanju produkta.
- c) Optimum dobimo tako, da v tehnološko mrežo vključimo cene prod. faktorjev. Ob primerjavi izokoste in cene dobrin dobimo ravnotežje.

11. Opredeli in razloži optimum podjetja v primeru, ko podjetje za svojo produkcijo uporablja večje število produkcijskih faktorjev. V kakšnem primeru lahko nastopi sprememba optimuma?

12. Kakšne posledice ima zvišanje cene enega produkcijskega faktorja (na primer dela) na ravnotežje podjetja?

Če se zvišajo cene dela, se krivulja celotnih stroškov premakne iz q na q_1 (še vedno kupujemo enako količino prvega prod. faktorja, zmanjšamo pa nakup drugega), kar pomeni, da bo pri isti količini nakupa drugega prod. faktorja potrebno kupiti manj dela, če naj celotni stroški za nakup prod. faktorjev ostanejo nespremenjeni. Pri višji ceni dela bo

podjetje moralo zmanjšati obseg proizvodnje iz q na q_1 in ravnovesje se premakne iz A v A_1 (manjši obseg produkcije).

VIII. STROŠKI PODJETJA

1. Pojasni razliko med fiksnimi (FC) in variabilnimi (VC) stroški.

- a) **CELOTNI STROŠKI (TC)** - so seštevek fiksnih in variabilnih stroškov. V kratkem obdobju je obseg celotnih stroškov odvisen samo od velikosti variabilnih stroškov. (TC=FC+VC)
- b) **FIKSNI STROŠKI (FC)** - so stroški porabe fiksnih prod. faktorjev. Nastopajo ne glede na obseg proizvodnje in se s spreminjanjem obsega proizvodnje ne spremenijo, nastopajo tudi, ko podjetje sploh ne proizvaja. To so stroški vzdrževanja, zavarovanja, amortizacije, plače vodij... Njihovo velikost lahko podjetje nadzira le v dolgem obdobju, v kratkem pa nanje ne more vplivati.
- c) **VARIABILNI STROŠKI (VC)** - so stroški porabe variabilnih prod. faktorjev. Spreminjajo se z obsegom proizvodnje. Z večanjem proizvodnje se večajo in obratno. Če proizvodnjo začasno ustavimo, teh stroškov ni. To so stroški za plače, materialni stroški, obresti na kratkoročne kredite...

2. Navedi konkretne primere panog (podjetij) z visokimi deleži FC in nasprotno.

- a) Z visokimi fiksnimi stroški: elektrarne, težka industrija, železnica.
b) Z visokimi variabilnimi stroški: kmetijstvo.

3. Kakšna je "fiksnost" oziroma "variabilnost" stroškov glede na dolžino časovnega obdobja?

Delež FC je večji, čim krajši je čas, ker se podjetje nima časa prilagajati. VC pa se povečujejo glede na obseg proizvodnje. Dolgoročno gledano so vsi stroški variabilni, vse se lahko spremeni.

4. Pojasni razliko med fiksnimi "povratnimi" in fiksnimi "nepovratnimi" stroški (sunk costs).

Fiksni povratni stroški: se povrnejo v celoti, to so npr. nakup obrata...

Fiksni nepovratni stroški: se ne povrnejo, npr. oglaševanje...

5. Pojasni mejne stroške (MC) in obrazloži obliko krivulje MC. Ali imajo različna podjetja različne mejne stroške?

Mejni stroški so stroški produkcije dodatne enote. So razlika v celoti stroškov, ki nastanejo, ko se obseg proizvodnje spreminja. So torej prirastek celotnih stroškov, ki jih ima podjetje zaradi dodatne enote proizvoda. Ker se FC z večanjem proizvoda ne spreminjajo, so mejni stroški v bistvu prirastek variabilnih stroškov zaradi dodatne proizvedene enote produkta.

Da.

6. Ali različno veliki FC vplivajo na mejne stroške?

Ne vplivajo. Mejni stroški so variabilni stroški.

7. Pojasni povprečne stroške (AC), povprečne fiksne stroške (AFC) in povprečne variabilne stroške (AVC).

- a) **POVPREČNI STROŠKI (AC)** nam povedo, kolikšen je strošek proizvodnje posamezne enote. Izračunamo jih kot kvocient med celotnimi stroški in količino produkcije ($AC=TC/q$).
- b) **POVPREČNI FIKSNI STROŠKI (AFC)** so celotni fiksni stroški deljeni s količino proizvoda ($AFC=FC/q$).
- b) **POVPREČNI VARIABILNI STROŠKI (AVC)** so celotni variabilni stroški deljeni s količino proizvodnje ($AVC=VC/q$).

AC krivulja nam pove, katera količina proizvodnje je za podjetje najbolj optimalna - kjer so stroški na enoto najmanjši.

AVC krivulja nam pove, da iz neučinkovitega področja prehajamo na učinkovito.

-
- AFC z večanjem obsega proizvodnje padajo, saj so celotni FC konstantni.
 - AVC z večanjem obsega najprej padajo, dosežejo nek minimum, nato naraščajo.
 - Povprečni celotni stroški so najprej zelo visoki ($AFC+AVC$), nato padajo, dosežejo minimum, nato pa se spet povečujejo s povečanjem AVC.

8. Obrazloži obliko krivulje AC, ki pravzaprav kaže stroškovno ceno enote produciranega blaga pri različnih količinah.

9. Pojasni odnos med povprečnimi in mejnimi stroški. Zakaj MC sečejo AC v minimumu?

Dokler je MC pod AC, potem vsaka nadaljna enota vleče AC navzdol, dokler so MC nad AC, potem vsaka nadaljna enota vleče AC navzgor. MC in AC so enaki v točki M, kjer je minimum AC. To točko imenujemo "break-even point", v tej točki je podjetje v stanju pozitivne ničle - podjetje sicer producira a nima profita. Če podjetje proda blago po ceni od p_0 do p_1 , ima izgubo, kljub temu pa se proizvodnja kratkoročno splača, saj še vedno v celoti krije VC in FC.

10. Ali (različno veliki) FC lahko vplivajo na AC?

11. Navedi primer ekonomij obsega (economies of scale).

To so ekonomije, kjer obstaja velikoserijska produkcija, ki ustvarja monopole, saj stroški podjetja dolgoročno padajo in potem ta velika podjetja preprečujejo vstop v panogo majhnim podjetjem, ki imajo na začetku velike stroške produkcije. Primeri: avtomobilska industrija, železarne, železnice...

IX. OBNAŠANJE PODJETJA V POGOJIH KONKURENČNEGA TRGA

1. Pojasni povezavo med padajočo krivuljo povpraševanja v določeni panogi (D), ceno (A) in horizontalno krivuljo povpraševanja, ki velja za posamezno podjetje (d) kot je prikazano na grafu.

Krivulja povpraševanja je padajoča, kar je v skladu z zakonom povpraševanja.

Podjetje se ceni prilagaja, je price-taker. Cena produkta je dana, zato posamezni producent nima vpliva. Zato je krivulja povpraševanja vodoravna. Cena produkta se torej ne spreminja s proizvedeno količino.

2. Pojasni obliko krivulje TR in jo primerjaj s krivuljo TC na grafu.

Funkcija celotnega dohodka v popolni konkurenci je za posamezno podjetje naraščajoča premica. Ker je celotni dohodek enak zmnožku med ceno produkta in prodano količino, premica dohodka narašča s prodano količino. Krivulja celotnih stroškov je enaka krivulji mejnih stroškov. Podjetje se lahko prilagaja s količino; odloči se za tisto količino, kjer bo profit maksimalen.

$$TR = p * q \quad TC = FC + VC$$

$$TP_{\max} = TR - TC$$

TR je ravna premica, kjer se dohodek podjetja povečuje proporcionalno s prodano količino. Ravnovesje podjetja je tam, kjer je profit maksimalen oz. kjer je razlika med TC in TR največja.

3. V TR-TC diagramu obrazloži področje dobička in področje izgube. Nato ugotovi točko maksimizacije dobička.

Področje profita je tam, kjer je $TR < TC$; področje izgube ali negativnega profita je tam, kjer velja $TC > TR$.

4. Do katere količine se podjetju splača povečevati količino produkcije v pogojih konkurenčnega trga? Vriši krivuljo povprečnih stroškov. S primerjavo med prodajno ceno in stroškovno ceno ugotovi dobiček podjetja.

Podjetje povečuje produkcijo dokler so MC manjši od cene produkta na trgu. Podjetje do te točke zasluži pri vsaki enoti produkta. ($MC < TR$)

5. Pri kateri ravni panožne cene je podjetje v stanju kratkoročne pozitivne nule (break even point)? Ali se podjetju kratkoročno gledano še splača poslovati pri tej ceni?

I. Podjetje je v stanju pozitivne nule ($P = AC_{min}$) pri količini, ki ustreza točki, ki je na sečišču krivulj MC - AC.
 II. V kratkem času se mu splača nadaljevati proizvodnjo. Če bi namreč prenehal s poslovanjem, bi imel izgubo večjo od velikost FC (sedaj krije v celoti variabilne stroške in del fiksnih).

6. Pri kateri ravni panožne cenen bo podjetje ustavilo obratovanje? Zakaj? Ekonomsko pojasni področje med točko prenehanja obratovanja in točko pozitivne nule.

I. Za vse cene, ki bodo nižje od P_3 , bo podjetje ustavilo produkcijo. Kajti v tem primeru ne pokriva niti variabilnih stroškov. V točki shutdown mu je vseeno ali producira ali ne, saj ima v obeh primerih izgubo. Ko pa se pojavi izguba v FC in ne krije več VC, se mu absolutno splača zapreti tovarno in plačevati le FC.

II. Obdobje, ko se podjetju finančno še splača poslovati.

7. Kakšna je relevantna krivulja ponudbe podjetja v kratkem in na dolgi rok?

Kratkoročno je krivulja ponudbe podjetja, krivulja mejnih stroškov, od sečišča MC z AVC navzgor, pod to točko nastopa izguba. Na kratek rok cenen bolj varirajo kot na dolgi rok. Na dolgi rok se cene umirijo, vzpostavi se neka dolgoročna ravnotežna cena. Dolgoročno je krivulja od sečišča MC z AC navzgor.

8. Ali velja naslednja trditev: "Podjetje, ki posluje v pogojih popolne konkurence realizira maksimalen dobiček v točki, kjer je $P=MC$."? Ali lahko podjetje v tej točki posluje tudi z izgubo? Nariši diagram.

I. Ne velja. Ne zagotavlja pozitivnega računskega dobička, to je odvisno od stroškovnih krivulj.

II. Da.

9. Dolgoročna ravnotežna cena v panogi se oblikuje kot rezultat priseljevanja in odseljevanja podjetij. Na kakšni ravni AC se oblikuje dolgoročna raven cene? Prikaži v diagramu.

Podjetja stopajo v panogo, kjer je cena nad AC (p^*).
Podjetja se izseljujejo, saj je zaradi velike ponudbe cena padla. Z izseljevanjem cene ponovno narastejo (p^{**}).

10. Ali velja trditev: "V minimumu AC je optimalna količina produkcije podjetja"?

Ne velja. $P = MC$ je optimalen obseg produkcije.

11. Ali velja trditev: "Zaradi znižanja povprečnih stroškov se poveča dohodek podjetja"? Nariši diagram.

X. NEPOPOLNA KONKURENCA, MONOPOL IN DISKRIMINACIJA CEN

1. Opredeli "čistega monopolista ali popolni monopol. Opredeli vmesne konkurenčne oblike med popolno konkurenco in čistim monopolom.

Monopolist je edini ponudnik v panogi in je price-setter (postavljalec cen). Kot ponudnik nastopa samo eno podjetje, ki popolnoma obvladuje trg; za njegov proizvod ni nadomestila oz. substituta. Ponudnik lahko celo omeji produkcijo in poviša ceno; ima visoko koncentracijo in akumulacijo kapitala.

2. Navedi konkretne primere podjetij ali panog za katere meniš, da veljajo nakazane konkurenčne oblike.

3. Kateri zgodovinski procesi so povzročili nastanek monopolno-oligopolnih tržnih struktur?

Monopolne tvorbe so nastale že v 70-80 letih prejšnjega stoletja, v Angliji kot rezultat akumulacije kapitala (koncentracije in centralizacije kapitala). Zaradi tega je prišlo do omejenih tržnih pogojev, kjer so si posamezniki prilastili velike tržne deleže in je tako prišlo do zloma popolne konkurence.

- Centralizacija: združevanje že obstoječih kapitalistov (5 propadlih podjetij, ki jih je 6. podjetje prevzelo).
- Koncentracija: spreminjanje presežne vrednosti v kapital (eni so propadli, drugi so na ta račun bogateli).

4. Pojasni ekonomske vzroke nepopolnosti tržne konkurence.

- državne intervencije: * državna podjetja
* carine
- različna stopnja informiranosti ekonomskih subjektov
- koncentracija in akumulacija kapitala nista enakomerni
- ni substitutov za produkt (monopolista)

5. Razlika med monopolnim ponudnikom in polnokonkurenčnim ponudnikom se kaže v obliki krivulje povpraševanja. Pojasni to razliko.

Popolni konkurent se srečuje s popolno elastičnostjo. Cena je zanj dana in se jimora prilagajati. Stroški so fiksni.

Monopolist ima padajočo krivuljo povpraševanja. Cena določa in se ji prilagaja. Povprečni dohodek (MR) pa je konstantno pod krivuljo povpraševanja. MC so spremenljivi.

6. Pojasni razliko med monopolnim ponudnikom in konkurenčnim ponudnikom s pomočjo elastičnosti krivulje povpraševanja. V katerem primeru je elastičnost krivulje povpraševanja manjša?

POPOLN KONKURENT:

koeficient elastičnosti je neskončen; elastičnost krivulje je absolutno večja v situaciji, ko se povpraševanje oz. reakcija količine na spremembo cene kaže kot velika.

MONOPOLIST:

elastičnost krivulje povpraševanja se manjša, ko se pomikamo po krivulji navzdol. To je zaradi mejne stopnje substitucije.

7. Izhajajoč iz krivulje povpraševanja, ki je značilna za monopolnega ponudnika, pojasni krivuljo celotnega dohodka (TR) monopolista.

Krivulja povpraševanja monopolnega ponudnika je padajoča, tako se TR, ki je enak $p * q$, spreminja s ceno po kateri lahko monopolist plasira določeno količino blaga. Celoten dohodek je torej močno spremenljiv, saj se spreminjata oba ključna faktorja.

8. Primerjaj krivuljo celotnega dohodka v primeru popolnokonkurenčnega ponudnika in krivuljo celotnega dohodka monopolnega ponudnika.

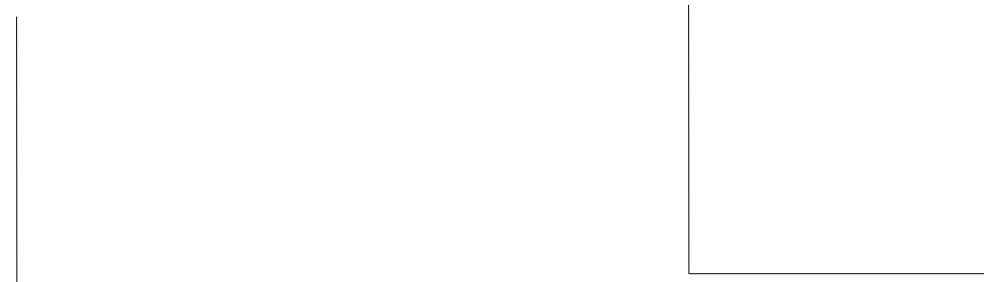
POPOLN KONKURENT:

ima zaradi fiksne premice ponudbe, cene in mejnih dohodkov krivuljo celotnega dohodka odvisno zgolj od količine prodanih produktov. Svojo situacijo lahko zgolj prilagaja s spremembo količine proizvodnje.

MONOPOLIST:

lahko modificira p in q (podobno se dogaja na ravni panog pri popolni konkurenci).

9. Denimo, da monopolist nima nobenih stroškov. Za kakšno količino produkcije se bo odločil, če želi maksimizirati svoj dohodek?

Monopolist se bo odločil za količino produkcije, kjer je celoten dohodek maksimalen.

10. Pojasni krivuljo mejnega dohodka (MR) monopolista. Kakšen je mejni dohodek v pogojih popolne konkurence?

Krivulja mejnega dohodka (MR) je konstantna pod krivuljo povprečnega dohodka ($d = P = AR$). $MR =$ prirast celotnemu dohodku. Ker se monopolist srečuje s padajočo krivuljo povpraševanja, mora ob predpostavki, da želi prodati dodatne enote produkta, vsem tem dodatnim enotam znižati cene. Zaradi tega je mejni dohodek konstanta pod krivuljo povprečnega dohodka. V pogojih popolne konkurence je $MR = AR$, ker gre za predpostavko popolne konkurence

11. S primerjavo TR in TC v tabeli opazuj TP in opredeli področje profita monopolista na grafu. Pojasni točko maksimizacije dobička monopolista.

Točka maksimizacije profita monopolista se nahaja tam, kjer je razlika med TR in TC največja, seveda v korist celotnih dohodkov.

12. Maksimizacija dobička monopolista nastopi pri količini produkcije, kjer se mejni dohodek izenači z mejnimi stroški kot ponazarja graf. Kakšne bodo posledice, če monopolist povečuje (ali pa zmanjšuje) količino produkcije po tej točki?

Če monopolist povečuje količino produkcije po tej točki, se zgodi, da so stroški produkcije nadaljne enote višji od dohodka nadaljne enote produkcije - izguba.

13. V grafu določi velikost dobička glede na Cournotovo točko.

Glej 12.

14. Ali načelo maksimizacije profita monopolista ($MR=MC$) velja tudi v primeru konkurenčnega podjetja?

Načelo maksimizacije profita monopolista ($MR = MC$) velja tudi v primeru konkurenčnega podjetja, vendar pa tam velja ($MR = P = D$). Stopnja dobička je, kot zgoraj, odvisna od AC.

15. S pomočjo krivulje elastičnosti povpraševanja pojasni pojav diskriminacije cen.

DISKRIMINACIJA CEN pomeni, da se isti produkt prodaja na različnih trgih po različnih cenah. Popolna diskriminacija cen nastopi takrat, ko podjetje za katerokoli količino obračunava cene različno.

Konkretna diskriminacija - časovna, ki nastaja s sezono.

Na domačem trgu je krivulja povpraševanja manj elastična, zaradi zaščite domačih proizvodov. Zunaj je konkurenca večja, krivulja je bolj elastična.

16. S pomočjo diskriminacije cen pojasni oblikovanje "dumping" cen.

DUMPING CENE - podjetje prodaja svoje blago pod povprečnimi stroški (AC), zato ker na nekem drugem trgu dosega visoke cene. Tam, kjer je elastičnost manjša, so cene višje. Podjetje razbije svoj trg na delne trge in se ravna po načelu $MC = MR$. Splošni rezultat tega je, da so cene različne - višja cena je tam, kjer je elastičnost bolj toga in kupna moč večja.

XI. MONOPOLISTIČNA KONKURENCA IN OLIGOPOL

1. Katere so značilnosti tipičnega monopolističnega konkurenta? Navedi primere panog, ki so blizu teoretičnega modela monopolistične konkurence.

Značilnosti monopolističnega konkurenta:

- a) Na trgu je večje število manjših ponudnikov, ki ga obvladujejo (poteben je torej manjši zagonski kapital in vstop v panogo je lažji).
 - b) Produkti oz. storitve niso homogeni (identični), ampak so bližnji substituti (nadomestki).
 - c) Podjetja se med seboj ne morejo dogovoriti o cenah, zato je konkurenca necenovna z diferenciacijo produktov - ponudba je torej diferencirana.
- Panoge: rekreacijske usluge, avtopralnice...

2. Pojasni pojav diferenciacije produktov in navedi možne oblike (načine) diferenciacije produktov.

Produkti niso homogeni, saj so nenazadnje podvrženi konkurenci, so multiatributivni, med njimi je možno razlikovati in se manj selektivno vezati. Možnosti diferenciacije:

- cena
- lokacija
- manjše razlike v produktu
- dopolnilne storitve za diferenciacijo homogenega blaga.

3. Zakaj je krivulja povpraševanja s katero se srečuje monopolistični konkurent padajoča? Kakšne so implikacije?

Krivulja povpraševanja je **padajoča in elastična**. v teh lastnostih lahko prepoznamo lastnosti monopolista (ki mu povpraševanje pada) in popolno konkurenco (kjer je le stabilno). Trg monopolnega konkurenta ni velik in uporabniki uslug se lahko hitro odločijo za alternativno ponudbo in se tako povpraševanje že z manjšimi spremembami cen radikalno zmanjša. Implikacije so predvsem zmanjšan promet za lokalnega monopolista, vendar bolj ugodno kot pri popolni konkurenci.

4. Pojasni točko kratkoročnega ravnotežja za monopolističnega konkurenta.

Kratkoročno ravnotežje: optimum $MR = MC$ (Cournotova točka).

(v popolni konkurenci velja optimum - pri AC_{min} seka krivulja MC)

5. Na kakšni ravni povprečnih stroškov se oblikuje dolgoročno ravnotežje monopolističnega konkurenta? Zakaj se ravnotežje ne oblikuje na ravni dolgoročnih minimalnih povprečnih stroškov (LRATC) tako kot v pogojih popolne konkurence?

Dolgoročno ravnotežje se vzpostavi tam, kjer so dohodki identični s stroški. V tem primeru se vzpostavi tki. **tangenta rešitev**. Točka ravnovesja je tangenta na krivuljo AC, le-ta predstavlja linijo povpraševanja; s krivuljo AC pa se ne stika v AC_{min} - kapacitete so neizkoriščene.

Če bi bilo ravnotežje na minimalnih AC, bi bilo povpraševanje po storitvah večje, ker bi povzročilo priseljevanje podjetij (ki je zaradi nizkih stroškov dokaj lahko), s priseljevanjem podjetij v panogo pa bi se tudi potencialno zmanjšal promet pri že obstoječih ponudnikih.

6. Opredeli oligopolno konkurenco in pogoje v katerih posluje oligopolno podjetje ter navedi nekaj značilnih panog, v katerih prevladuje oligopolna konkurenca.

OLIGOPOLNA KONKURENCA je konkurenca med maloštevilnimi velikimi tekmeči. Za takšno konkurenco je značilno:

- oligopolist mora vedno gledati, kaj počnejo drugi oligopolisti
- vstop v panogo je oviran in imajo oligopolisti veliko tržno moč
- cene v teh panogah so dokaj fiksne

PANOGE: - Lek, Krka
 - avtomobilska industrija
 - naftne družbe

7. Pojasni obnašanje dominantnega oligopola in določi “rezidualno krivuljo povpraševanja”.

Monopolni oligopolist pregleda sposobnosti drugih in nato iz razlike med panožnim povpraševanjem in zmožnostjo ponudbe ostalih oligopolistov pri nižanih oz. spremenjenih cenah, izpelje **rezidualno krivuljo povpraševanja**. To seveda zmore ob predpostavki, da so njegovi $MR = MC$ v območju, ki je cenovno ugodnejše od ostalih. Rezidualna krivulja povpraševanja narašča z nižanjem nivoja cen produktov. Npr. dijamantni oligopolist jo izkorišča zgolj na območju $MR = MC$.

8. Zakaj se krivulja povpraševanja v primeru oligopola prelomi? Kakšne so implikacije?

Prelomljena krivulja povpraševanja:

- če zviša oligopolist ceno, mu drugi ne sledijo
 - če zniža ceno, mu drugi sledijo
- (v primeru enakovrednih oligopolistov).

Krivulja povpraševanja se na določeni kombinaciji P pri oligopolistih prelomi, ker se pri tem upoštevajo reakcije drugih oligopolistov. V področju sprememb cen, je verjetnost, da bodo drugi monopolisti sledili tistemu, ki je ceno spremenil, zato količina pri prvem upade.

9. Kaj je kartel in kakšne so kartelne cene?

Bistvo KARTELA je dogovor med oligopolnimi konkurenti, ko omejujejo količino in tako vplivajo na ceno. Vendar se vedno najde kdo, ki prodaja pod dogovorjeno ceno (krši dogovor). **Kartelne cene** so odvisne od dogovora in so navadno visoke (regulirane s količino plasiranja na trg).

10. Ali je maksimizacija dobička “ še vedno” cilj sodobnih oligopolnih korporacij?
Katere so alternative?

Cilj sodobnih oligopolnih korporacij ni več maksimizacija profita v tolikšni meri, pač pa bolj prevzemajo čim večjih tržnih deležev na trgu in s tem delno onemogočanje drugih. Cilj je tudi izkoriščanje rezidualne krivulje povpraševanja.

IMPLIKACIJE:

- prelomljena (pretrgana) je tudi krivulja mejnih dohodkov
- več krivulj MC izraža večjo stabilnost cen v območju med krivuljo (ravnotežje $MR = MC$, je stabilno)
- oligopolist sam navadno ne bo povečal cen (če mu drugi ne bodo sledili)

11. Schumpetrovo in postkeynesijansko videnje korporacijskega sektorja v sodobnih gospodarstvih. Pojasni predpostavko o konstantnih mejnih stroških.

Korporacije izvajajo večji del družbenega produkta. MC in AC so do določene količine konstantni, produkcija je planirana (vsak produkt ima svoj življenjski cikel). Pri določeni količini produkcije pride, če želimo produkcijo povečati, do diskontinuitete v mejnih stroških, ki sunkovito narastejo. Tu se pojavi nevarnost, da pride do zapletov v tehnološkem postopku. Vedno obstajajo rezervne kapacitete. In vedno se obračunajo celotni stroški podjetja za to plansko obdobje.

12. Kakšne ukrepe (lahko) sprejema država nasproti monopolom/oligopolom?

- zagotovitev čim manj oviranega vstopa novih podjetij, spodbujanje novih producentov
- vzpostavitev protimonopolne politike
- nadzor nad cenami
- ustanavljanje javnih podjetij, ki naj bi konkurirala monopolnim

3. DEL: MAKROEKONOMIJA

I. MAKROEKONOMSKI CILJI, AGREGATNA PONUDBA IN AGREGATNO POVPRASEVANJE

1. Opredeli temeljne makroekonomske kazalce in makroekonomske cilje.

Ključni **indikatorji** (kazalci) makroekonomije:

- BDP - stopnja rasti
- stopnja nezaposelnosti
- inflacija
- zunanjetrgovinska bilanca

Makroekonomski cilji:

- visok in rastoč nivo BDP
- visoka zaposlenost
- stabilna in počasi rastoč nivo cen
- močna mednarodna menjava dobrin

2. Pojasni tri načine merjenja BDP. Katerih ekonomskih dejavnosti ni mogoče izmeriti?

- a) Nominalni BDP merimo s tekočimi tržnimi cenami.
- b) Realni BDP merimo s stalnimi, nespremenljivimi cenami.

3. Ali je raven BDP/prebivalca natančno merilo "splošne blaginje" v nekem gospodarstvu?

Ne.

4. Okvirno obrazloži medsebojno soodvisnost (nezdružljivost) makroekonomskih ciljev. Kaj sporoča Okunov zakon?

Inflacija in brezposelnost sta naprimer soodvisna pojava. Vedno ko hočemo popraviti enega od teh pojavov, moramo to storiti na račun poslabšanja drugega. Okunov zakon pa sporoča, da bo imelo poslabšanje BDP-ja takojšnjo negativno posledico na zaposlovanje. Torej so makroekonomski cilji eden od drugega odvisni.

5. Navedi in pojasni delovanje "eksternih" variabel na raven outputa.

Eksterne spremenljivke, ki delujejo na raven outputa so vreme, revolucije, vojne itd. Na njih nimamo neposrednega vpliva in jih ne moremo regulirati. Vreme lahko povzroči slabo letino in s tem padec BDP, vojna lahko uniči proizvodne zmogljivosti...

6. Kakšne vrste "ekonomske politike" ima država na voljo za doseganje makroekonomskih ciljev?

Glavne vrste ekonomske politike, ki jih ima na voljo država so:

- a) fiskalna politika (javna poraba, davki)
- b) monetarna politika (centralna banka)
- c) zunanje-ekonomske politike (devizni tečaj, politika menjave)
- d) politika dohodka (blažitev inflacije)

7. Pojasni obliko krivulje agregatne ponudbe (AS). V čem se loči AS krivulja od običajne krivulje ponudbe (S)?

Krivulja agregatne ponudbe AS predstavlja količino blaga in storitev, katere je poslovni sektor pripravljen proizvesti in prodati po določeni ceni ob pogoju, da se ostale spremenljivke ne spreminjajo. AS krivulja se loči od običajne krivulje ponudbe v tem, da mikroekonomska krivulja ponudbe predstavlja količino in cene individualnega blaga ob konstantnih vrednostih kot so nacionalni dohodek in cene drugih dobrin. Nasprotno temu pa krivulja AS prikazuje določanje skupnega outputa in splošnega nivoja cen ob konstantnih veličinah, kot so ponudba denarja, fiskalna politika in osnovna sredstva.

8. Navedi nekaj dejavnikov, zaradi katerih se lahko premakne krivulja AS.

- a) vojna - zaradi rasti obrambnih stroškov se poveča agregatna poraba; ker nivo proizvodnje raste nad potencialno proizvodnjo pride do inflacije
- b) hitra in visoka rast cen nafte, blaga ali stroškov dela poveča stroške poslovanja; posledica je stagnacija kombinirana z inflacijo
- c) restriktivna monetarna politika zmanjša proizvodnjo in inflacijo

9. Zakaj ločimo klasično, "vmesno" in keynesijsko področje krivulje AS.

Ker prvi del krivulje ustreza keynesijskemu pogledu na oblikovanje krivulje AS in tretji del ustreza klasičnemu pogledu na obliko krivulje. V resničnem svetu pa se gospodarstva nahajajo na vmesnem, drugem delu krivulje.

10. Kakšna je oblika dolgoročne, kakšna pa kratkoročne krivulje AS? Zakaj?

Na dolgi rok je agregatna ponudba tesno vezana na potencialni proizvod gospodarstva. Torej dolgoročno krivuljo AS vidimo kot navpično oz. klasično. Na kratki rok pa je

zaradi nefleksibilnosti najemnin in cen AS krivulja naraščajoča, kar pomeni, da bo gospodarstvo nudilo več proizvodov za višjo ceno.

11. Navedi posamezne komponente krivulje agregatnega povpraševanja (AD) in pojasni njeno obliko.

Komponente krivulje AD so:

- potrošnja gospodinjstev
- potrošnja poslovnega sektorja
- potrošnja države

Krivulja je padajoča, ker je vsaka njena komponenta padajoča krivulja.

12. Navedi možne vzroke premika krivulje AD.

- makroekonomska politika (monetarna, fiskalna politika)
- eksterne spremenljivke (gospodarske aktivnosti izven države, spremembe svetovnih cen nafte in spremembe na finančnih trgih)

13. S pomočjo "makroekonomskega ravnotežja" (s pomočjo premikov krivulj AS in AD) ugotovi posledice naslednjih sprememb: a) učinka naftnega šoka; b) učinke ekspanzivne monetarne politike; c) učinka zniževanja davkov; d) izpada izvoznega povpraševanja.

II. KEYNESIJSKA TEORIJA

1. Kateri so "malthusijanski izvori" keynesijanizma?

Malthus s svojo teorijo efektivnega povpraševanja nakaže osnove keynesijske teorije. Spraševal se je, ali lastniki zemlje trošijo svojo rento. Ugotovil je, da tega ne počenjajo in zato prihaja do upada proizvodnje. Nasprotoval je Sayevemu zakonu, da ponudba ustvarja lastno povpraševanje. Menil je, da zemljiški lastniki in tudi drugi razredi ne trošijo dovolj. Zato je povpraševanje treba pospešiti. To se lahko naredi:

- a) s povečanjem (neproduktivne) potrošnje države

b) s spodbujanjem emisije denarja - centralna banka naj poveča količino denarja v obtoku (seveda z zmerno količino, da ne bi prišlo do inflacije)

2. Engelovi zakoni odvisnosti dohodka in potrošnje.

Engelovi zakoni pravijo, da se potrošnja spreminja v skladu s spreminjanjem dohodka. Toda povprečja vsega ne morejo pojasniti, kajti znotraj vsake dohodkovne skupine obstaja znatno odstopanje od povprečja.

3. Zariši konsumpcijsko funkcijo gospodinjstva in njen komplement.

4. Nagnjenost k potrošnji in načelo padajoče mejne nagnjenosti k potrošnji.

Z rastjo dohodka se nagnjenost k potrošnji zmanjšuje. Mejna nagnjenost k potrošnji je dodatna vrednost, ki jo ljudje porabijo, ko dobijo dodatno enoto dohodka.

5. "Life-cycle" potrošno obnašanje.

6. Narodno gospodarska (makroekonomska) konsumpcijska funkcija ter makroekonomska funkcija varčevanja.

7. Pojasni klasično teorijo o enakosti varčevanja in investicij. Pojasni učinke povečevanja varčevanja na raven investij in vlogo obrestne mere v diagramu.

8. Pojasni keynesijanske dejavnike, ki določajo investicijsko povpraševanje.

- obrestna mera - strošek kapitala.
- davki na dobiček
- faze gospodarskega cikla
- negotovost naložb zaradi eksternih vplivov

9. Pojasni premike funkcije investicijskega povpraševanja zaradi: a) faze gospodarskega cikla; b) zvišanja davkov na profite; c) povečane negotovosti naložb.

10. Avtonomne in inducirane investicije.

11. Pojasni multiplikativni učinek spremembe investicijskega povpraševanja - investicijski multiplikator.

Podjetje, ki investirajo povzročijo povpraševanje po investicijskih dobrinah. Zaradi povpraševanja po investicijskih dobrinah so podjetja, ki jih proizvajajo, prisiljena investirati v njihovo proizvodnjo, da povečajo ponujeno količino. Ta proces se širi in tako prvotna investicija povzroči investicijsko multiplikacijo.

12. Povpraševanje države in fiskalni multiplikator.

Država investira in da s tem delo proizvajalcem, kar povzroči multiplikacijo. Ker gre za instrument fiskalne politike, lahko temu rečemo fiskalni multiplikator.

13. Pojasni "C + I + G" povpraševalno funkcijo.

Povpraševalna funkcija CIG je sestavljena iz:

- C - neproduktivna potrošnja
- I - produktivna potrošnja oz. investicije

- G - potrošnja države.
V točki E, kjer ta krivulja seka premico 45° , najdemo ravnotežen nivo BDP-ja.

14. Primerjaj "C + I + G" analizo posameznih komponent agregatnega povpraševanja in funkcijo agregatnega povpraševanja (AD) v diagramu makroekonomskega ravnotežja. Ugotovi in obrazloži medsebojne pogojenosti.

15. Socioekonomsko sporočilo "keynesijanske revolucije".

16. Uporabnost in meje keynesijanske teorije efektivnega povpraševanja.

III. DENAR IN DENARNA POLITIKA

1. Pojasni nujnost oblikovanja splošnega ekvivalenta. Zakaj so imeli prvotni splošni ekvivalenti dvojno uporabno vrednost?

2. Zakaj so vlogo splošnega ekvivalenta prevzele plemenite kovine?

Vlogo splošnega ekvivalenta so prevzele zato, ker so imele realno vrednost in vlada ni imela potrebe, da jamči za njegovo vrednost. Količina tovrstnega denarja je bila regulirana preko ponudbe in povpraševanja na tržišču zlata in srebra.

3. Pojasni nadaljnje evolutivne stopnje v razvoju denarja: penzatorni denar, kovani denar, papirnati denar, bančni (knjižni) denar.

4. Katere so funkcije denarja? Katere funkcije izpostavlja klasična, katere pa keynesijanska teorija?

- a) cirkulacijsko sredstvo
- b) plačilno sredstvo
- c) merilec vrednosti
- d) hranilec vrednosti

5. Katere osnovne oblike denarja obstajajo v sodobnih gospodarstvih?

Kovanci, papirnat denar in knjižni denar (bančni denar).

6. Pojasni vlogo in cilje centralne (emisijske) banke ter vlogo poslovnih bank v gospodarstvu.

Vplivi centralne banke:

- tiska denar
- vpliva na poslovanje poslovnih bank:
 - * sprememba obrestne mere na posojila
 - * določa rezerve poslovnih bank (predpisuje likvidnostne in obvezne rezerve)

Poslovne banke imajo v gospodarstvu posredovalno in investicijsko vlogo.

7. Kakšni so lahko denarni substituti? Pojasni "likvidnostni spekter" denarja in denarnih substitutov.

denar -

8. Zapiši in pojasni kvantitativno formulo denarja: s čim je določena potrebna količina denarja v obtoku?

$$M * V = P * T$$

- M - količina denarja
- V - obtočna hitrost denarja
- P - raven cen
- T - fizična količina blaga

Denarni skladi ($M*V$) morajo biti v skladu z blagovnimi ($P*T$), sicer pride do inflacije ali deflacije. Potrebna količina denarja v obtoku je določena z ravniyo cen, fizično količino blaga in obtočno hitrostjo denarja.

9. S pomočjo kvantitativne formule pojasni inflacijo in deflacijo.

10. Monetarno ponudbo - ponudbo denarja v sodobnem gospodarstvu (M) lahko opredelimo na različne načine. Pojasni monetarna agregata M_1 in M_2 .

M_1 - predstavlja kovance, papirnat denar in depozite na vpogled

M_2 - M_1 + vezane vloge

11. Na kakšne načine lahko Centralna banka eksogeno vpliva na spreminjanje količine denarja v obtoku?

12. Obrazloži multiplikativni efekt, ki ga povzroči začetna sprememba ponudbe denarja.

13. Pojasni krivuljo (eksogene) ponudbe denarja.

14. Keynesijanska krivulja povpraševanja po denarju izhaja iz substitucijskega odnosa med denarjem in državnimi obveznicami. Zariši in pojasni njeno obliko.

15. Kakšne so keynesijanske posledice povečanja ponudbe denarja na raven obrestne mere in nadalje na investicijsko dejavnost? Pojasni povezanost med grafi.

Povečanje ponudbe denarja privede do znižanja obrestne mere. Nižje obrestne mere zmanjšujejo strošek investiranja in tako vzpodbujajo poslovni sektor v investiranje v opremo in stroje ter potrošnike, da investirajo v nepremičnine.

16. Katere so nevarnosti keynesijanske ekspanzivne monetarne politike?

Nevarnost, ki preti, je, da se dolgoročno gledano količina proizvodnje ne bo povečala, medtem ko se bo lahko precej povečala raven cen in s tem inflacije.

17. Monetaristi poudarjajo kvantitativno formulo denarja kot "kavzalno odvisnost". Pojasni monetaristično interpretacijo ekspanzivne monetarne politike na kratki in na dolgi rok.

18. Kakšni so monetaristični pogledi na monetarno in fiskalno vmešavanje države v gospodarske procese?

19. Pojasni monetaristično videnje posledic ekspanzivne monetarne politike na: nominalne, realne cene in relativne cene. Kako se bodo spremenile nominalne in realne plače?

20. Pojasni razliko med monetarizmom in keynesijanstvom s pomočjo AS in AD krivulj.

21. Teorija racionalnih pričakovanj in teorem o neučinkovitosti ekonomske politike.

22. Katera sfera gospodarstva - monetarna ali realna - je dominantna na dolgi rok po mnenju monetaristov in teorije racionalnih pričakovanj? Utemelji odgovor.

23. Pojasni logiko eksogene teorije denarja.

24. Endogena teorija denarja v osnovi nasprotuje eksogenosti denarne potrebe. Pojasni različne nivoje endogenosti denarja. Kateri so značilni vzroki endogenosti?

25. Obrazloži tezo o parcialni eksogenosti in parcialni endogenosti denarja.

IV. BREZPOSELNOST IN INFLACIJA

1. Pojasni stopnjo brezposelnosti.

Stopnja brezposelnosti je razmerje med nezaposlenimi in zaposlenimi + nezaposlenimi, ki aktivno iščejo delo. Je indikator, ki pove, kakšen je odstotek zaposlenosti v gospodarstvu.

2. Pojasni različne oblike brezposelnosti (frikcionalno, strukturno in ciklično) in navedi nekaj konkretnih primerov.

FRIKCIONALNA: je nezaposlenost, ki izvira iz trenj v ekonomskem procesu. Nastaja zaradi stalnega gibanja prebivalstva med posameznimi regijami. Obravnavana je kot začasna in prostovoljna brezposelnost. Ne da se je odpraviti (vedno nekdo išče boljšo službo...)

STRUKTURNA: Ljudje so brez dela zaradi strukturnih sprememb. Tako se povpraševanje po eni delovni sili v določenem obdobju zvišuje, povpraševanje po drugi pa zmanjšuje.

CIKLIČNA: je povezana s fazo gospodarskih ciklov. V fazi gospodarske prosperitete se povpraševanje po delovni sili povečuje. Ko pa BDP pada se potrebe po delu znižujejo (gospodarska recesija). To je neprostovoljna brezposlenost.

3. Nihanje brezposelnosti in Okunov zakon.

Ob vsakem padcu GNP avtomatsko pade tudi zaposlenost v razmerju 1:2 (GNP dol 1%, NZ gor 1%). V procesu gospodarskega nihanja se torej spreminja tudi stopnja nezaposlenosti. ARTHUR OKUN je našel povezavo med stopnjo proizvodnje in nezaposlenostjo. Če gospodarstvo pade iz 100% na 98%, se nezaposlenost poveča za 1%.

4. Pojasni krivuljo ponudbe delovne sile (L_S) in povpraševanja po delovni sili (L_D). Katere sile določajo prvo, katere drugo? V katerih primerih prihaja do povečanja povpraševanja po delovni sili (L_{D1}) in kakšne so posledice?

L_S - v osnovi je ta krivulja naraščujoča. Ljudje so po naravi leni. Pripravljeni so delati le, če je plača večja. Ponudba delovne sile ne more biti večja od aktivne delovne sile, razen če se ta uvaža. Sicer pa je diagram vprašljiv, saj predstavlja agregatno količino, dejansko pa se ponudba po panogah razlikuje.

L_D - povpraševanje po delovni sili določajo podjetja in gospodarske razmere. Če so gosp. razmere poslabšajo, krivulja pade (cela se premakne navzdol), kar pomeni večjo brezposlenost.

5. Na krivuljo ponudbe delovne sile praviloma vplivajo sindikati. Prikaži prednostno usmeritev sindikalne politike na zagotavljanje delovnih mest in na zagotavljanje ravni plač.

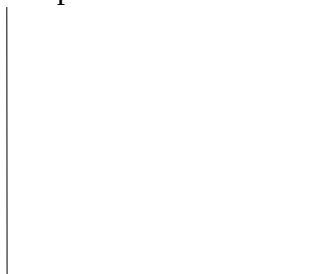
6. Politika dohodka je pomembno sredstvo ekonomske politike države. Prikaži institucionalno določeno raven minimalnih mezd s pomočjo krivulje ponudbe delovne sile. V diagramu analiziraj posledice zvišanja zajamčene plače.

Prvi del L_S je elastičen, saj delavce ne moremo plačevati po neki nižji mezd in ni padajoč. Če se zniža L_D , potem bi morala mezda pasti. To se ne zgodi, saj gre za administrativno določeno mezdo, pade le količina

7. V diagramu pojasni posledice povečanja “prispevkov iz dela na ravnotežje na trgu dela.

8. Z diagrami ponudbe in povpraševanja po delovni sili pojasni “prostovoljno brezposelnost”.

Krivulja S postane pri večji mezd (W) manj elastična, saj so delavci bolj pripravljeni delati. Krivulja D pada, saj so kupci delovne sile pripravljeni kupiti manjšo količino za višjo ceno dela in večjo količino za nižjo ceno dela. Sečišče krivulj (E) je ravnotežna mezda, L_2 pa je točka ravnotežne količine zaposlenih. Točka L_1 označuje omejitev ponudbe delovne sile. Če bi se mezde zvišale, bi se prostovoljna nezaposlenost odpravila (ljudje so pripravljeni delati a za več denarja).

9. Kakšno metodo za zmanjšanje nezaposlenosti implicira diagram? Ali je mogoče zmanjšati “neprostovoljno nezaposlenost”?

Neprostopvoljna brezposelnost nastaja, če je W_1 določen nad ravnotežno W . Diagram implicira metodo previsoko nastavljene zajamčene plače. Ker je plača višja od ravnovesne in povpraševanja, je število delavcev, ki so kvalificirani za delo in pripravljeni delati za lpačo G , večje od ponudbe mest, oz. od povpraševanja po tem delu H , na tej ravni plač.

10. Obrazloži obrnjeno krivuljo ponudbe delovne sile.

Krivulja delovne sile ni več naraščajoča, saj se skladno z večanjem plače, ne veča tudi ponudba dela. Vzrok za obrat sta predvsem **efekt blaginje** in **višji davki na višje mezde** (+prevelika tveganja, etični razlogi...). Ponudba delovne sile se po določeni točki začne celo manjšati. To naj bi bil efekt blaginje, ko pri tej mezdni (W_1) delavci bolj cenijo prosti čas. Posledica je, da pride pri visokih mezdah do ponudbe delovne sile, ki je celo enaka tisti pri najnižji mezdni. Če pa pride do znižanja davkov na visoke mezde, se krivulja vrača v svojo obliko in pride do ponovnega preobrata.

11. Ali so mezde (ne)flexibilne?

Mezde so fleksibilne v smislu spreminjanja cene dela, ki se lahko pojavlja v specifičnih okoliščinah (tehnološki razvoj, sindikalno delovanje...). Flexibilnost pa se kaže tudi na nivoju sprememb v relaciji do povpraševanja po njih (vendar to ne vključuje časovne dimenzije).

12. Na kakšne načine je mogoče meriti inflacijo v gospodarstvu? Pojasni inflacijsko (deflacijsko) stopnjo in "dizinflacijo".

Inflacijsko stopnjo je mogoče računati s formulo inflacijske stopnje:

$$I_s = \frac{SRC(t) - SRC(t-1)}{SRC(t-1)}$$

Inflacija je povečanje splošne ravni cen.

- a) $SRC(t) > SRC(t-1)$ - inflacija
- b) $SRC(t) < SRC(t-1)$ - deflacija
- c) $SRC(t) = SRC(t-1)$ - dizinflacija

13. Katere so poglobitve značilnosti različnih vrst inflacij - zmerne, galopirajoče, hiperinflacije?

ZMERNÁ INFLACIJA - 10% letno
 GALOPIRAJOČA - 100 - 150% letno
 HIPERINFLACIJA - 150 - 100.000 KRAT letno

14. Negativni učinki inflacije.

1. naraščanje brezposelnosti
2. rast cen, nestabilnost denarja
3. visoke obrestne mere
4. malo investiranja, nizko povpraševanje
5. manjši output
6. manjši zaslužki podjetij in delavcev

15. Ali ima lahko inflacija "nevtralne" posledice na gospodarsko dejavnost?

Inflacija ne more imeti nevtralnih posledic na gospodarstvo, ker inflacija in brezposelnost nista izključujoča pojma.

16. Inflacija povpraševanja in stroškovna inflacija.

INFLACIJA POVPRÁŠEVANJA (demand-pull inflation):

Če povpraševanje prehitro raste in preseže produktivni potencial gospodarstva, bodo cene pričele naraščati, vrednost denarja pa padati. Preveč denarja (povpraševanje) torej išče premajhno količino blaga.

Gre za prikaz gospodarstva, ki je na ravni, oz. nad ravnjo potencialnega outputa. Predpostavljamo, da je gospodarstvo v začetnem ravnovesju v točki E, kjer se sekata AS in AD. Raven cen je P na ordinati. Če pride do porasta trošenja, ki potisne krivuljo AD na desno na AD', se premakne ravnovesje iz E v E₁, na višjo raven cen P₁. Ker je krivulja AS strma (neelastična zaradi polne zaposlenosti), bo povečano povpraševanje v glavnem povzročilo rast ravni cen, v mnogo manjši meri pa porast outputa.

STROŠKOVNA INFLACIJA (cost-push inflation):

O njej govorimo, ko stroški povzročajo rast cen ob visoki brezposelnosti in slabi izkoriščenosti kapacitet. Ta inflacija se pojavi po 2. svetovni vojni. Teorije stroškovne

inflacije skušajo pojasniti, zakaj narašča raven cen, ko je zaposlenost gospodarstva manjša od polne zaposlenosti.

Čista stroškovna inflacija nastane, ko sindikati ali oligopoli ali povišane izvozne cene (naftni šok), povzročijo premik krivulje AS v levo in navzgor.

Priakzano je gospodarstvo, ki je precej pod ravnijo polne potencialne zaposlenosti. V preseku AS in AD je ravnovesje v E, raven cen pa P. Porast stroškov povzroči premik krivulje AS v AS_1 . Ravnovesje se pomakne v E_1 in na višjo raven cen P_1 in nižjo raven outputa (zaposlenosti). Eden najpomembnejših razlogov za to inflacijo je dvig plač, zunanji vzroki pa so npr. porast svetovnih cen nafte, nihanje vrednosti valute neke države...

17. Pojasni logiko Phillipsove krivulje. Zakaj se zviševanje mezd prične pri 2%? Kakšna je cena za odpravljanje brezposelnosti, če izhajamo iz Phillipsove zakonitosti?

Pri višji inflaciji je vedno manjša nezaposlenost in obratno. Če hočemo odpraviti nezaposlenost je cena inflacija. Ta krivulja ilustrira dilemo makroekonomske politike - ali inflacija ali pa nezaposlenost. Če **Phillipsovo krivuljo** narišemo v popolnosti, moramo vključiti tudi naraščanje mezd. Predpostavka je, da mezde naraščajo 2%, zaradi povprečnega povečevanja produktivnosti. Zato je inflacija povezana z zviševanjem mezd. Če prihaja do inflacije, je to vedno vezano na naraščanje mezd, ki mora biti višje od inflacije. Če je inflacija 5%, je naraščanje mezd $5+2\%$, kar je skladno s keynesijsko teorijo.

18. Ali je Phillipsova krivulja “keynesijanski” koncept?

Da, ta krivulja je keynesijanski koncept. Gre za princip odpravljanja brezposelnosti: to je povečevanje efektivnega povpraševanja. Država mora spodbujati efektivno povpraševanje. Tako povečuje zaposlenost, vendar tudi inflacijo.

19. Monetaristi (in teorija racionalnih pričakovanj) zagovarjajo navpično obliko Phillipsove krivulje in “naravno stopnjo brezposelnosti”. Zakaj? Primerjaj monetaristično obliko Phillipsove krivulje in obliko monetaristične krivulje agregatnega povpraševanja (AS). Ali obstajajo podobnosti? Utemelji.

Phillipsova krivulja je navpična, kar pomeni, da je stopnja brezposelnosti neodvisna od inflacijske stopnje, tj. kot naravna stopnja brezposelnosti. Oblika je logična, saj je vse zgolj podaljšek kumulativne teorije denarja. Po monetaristih namreč povečanje denarja v obtoku pomeni le povečanje cen in v skladu s to logiko tudi zgolj povišanje nivoja plač, medtem ko vse to na količino produkcije in zaposlenost ne bo imelo širšega vpliva. Ekspanzivna monetarna politika ne implicira stopnje brezposelnosti, implicira le rast cen, plač,

torej negativne vidike inflacije. Zaposlenost se lahko zviša le, če se zniža nivo plač. Monetaristična Phillipsova krivulja in monetaristična krivulja agregatnega povpraševanja sta izrazito neelastični, obe merita isto, pri obeh agregatno povpraševanje ne spremeni bistveno količine ponudbe in količine brezposelnosti. Obe torej izražata neko nezmožnost in slabosti ekspanzivne monetarne politike in podobno vlogo države v gospodarstvu.

20. Pojasni “podaljšano” enačbo kvantitativne teorije denarja.

Nezaposlenost je pojav kapitalizma. Nezaposlenost v katerikoli obliki je produkt in pogoj kapitalističnega načina proizvodnje. Nezaposleni so neizčrpen rezervoar delovne sile, ki je pripravljena vskočiti v produkcijo in nenehno pritiska na trg delovne sile.

PODALJŠANA ENAČBA KVANTITATIVNE TEORIJE DENARJA:

$$\Delta M * V = \Delta P * Q = \Delta W * E$$

Gre za kvantitativno enačbo denarja, ki je podaljšana. Zaposlenost se poveča le na račun znižanja fonda plač. Monetaristi trdijo, da ima povečana količina denarja v gospodarstvu negativen učinek. Zaradi povečanja denarja v obtoku se zviša raven minimalnih mezd, zviša se tudi cena, nezaposlenost pa ostaja ista.

21. Pojasni “obrat” Phillipsove krivulje.

Do določene točke je vpliv povečanja AD stimulativen, nato pa postane politika AD neučinkovita - naravna stopnja nezaposlenosti. Po zarisani točki pa se zvišanje AD izrazi v zvišanju inflacije in zvišanju nezaposlenosti. Keynesijanski učinek AD tu odpove - Phillipsova krivulja doživlja obrat.

22. Keynesijanske rešitve za odpravljanje brezposelnosti.

Zaposlenost je skrita v AS krivulji in vidimo, da se z večanjem AD povečuje tudi zaposlenost. Keynes kritizira restriktivno monetarno politiko, ki je podjetja ne zmorejo in zato odpuščajo delavce. Keynes zato predlaga ekspanzivno monetarno politiko za pomoč podjetjem (s strani države), da preživijo in tako omogočijo zaposlitev delavcev (tudi za ceno manjše inflacije).

- ekspanzivna monetarna politika
- subvencije
- davčne olajšave
- poceni krediti
- ugodne obrestne mere
- odkup države

POTROŠNJA - OUTPUT - ZAPOSLENOST

23. Marksistična teorija vzrokov brezposelnosti.

V. DAVKI, IZDATKI IN PRORAČUN

1. Kaj je proračun? Naštej postavke, ki se financirajo iz proračuna. Kaj obsega javna poraba?

Proračun je skupščinski akt, ki predvideva in določa prejemke in izdatke države za obdobje enega leta. Iz njega se financira zdravstvo, soc. zavarovanja, šolstvo, kultura, vojska... Država financira dejavnosti, ki neposredno vplivajo na trdnost kapitala.

2. Navedi primere posrednih in neposrednih davkov.

Posredni: prometni davek, carine.

Neposredni: dohodnina, davek na dobiček podjetij.

3. Progresivni in regresivni davki.

Progresivni: davki, katerih tudi relativna vrednost in znesek se povečujeta z večanjem davčne osnove: npr. dohodnina.

Regresivni: relativni delež plačevanja se z višanjem davčne osnove manjša.

4. Primerjaj klasična in keynesijanska načela proračuna.

Klasična: uravnovešen in balansiran proračun - kolikor država pobere z davki, toliko ima tudi na razpolago.

Keynesijanska: zagovarja proračunski deficit - država lahko troši več kot prejema in s tem ustvarja javni dolg, ki pa ga odplačuje z najemanjem javnih kreditov.

5. Kako nastaja javni dolg in kako ga je možno odpraviti?

Javni dolg je dolg katerega upništvo država prenese na svoje državljane, denar pa dobi z razpisovanjem obveznic; se enkratno zadolži in kasneje sanira dolg v večjem časovnem obdobju.

6. Opredeli poglobljena načela "ponudbene strani ekonomije".

Zagovarja aktiviranje sil ponudbe in ne povpraševanja. Treba je ustaviti ekspanzivno monetarno politiko, ki pelje do poceni denarja. Potrebne so tudi reforme na fiskalni ravni (državni davki). Glavna zagovornika sta bila Reagan in Thatcherjeva.

7. Pojasni Lafferjevo krivuljo. Kakšno je sporočilo Lafferjeve krivulje?

Če povečamo davke, se to ne izrazi v povečanju davčnih dohodkov, ampak nasprotno. Zvišanje davkov zatira napore kapitala. Če se znižajo davki na splošno, bo to aktiviralo sile ponudbe, povečala se bo gospodarska dejavnost in s tem tudi celoten znesek državnih dohodkov. Poveča se tudi investicijska dejavnost. Zvezo med davčnimi stopnjami in prihodki proračuna je populariziral LAFFER s krivuljo, ki kaže, da pri določeni davčni

stopnji njeno zvišanje rezultira v zmanjšanju prihodkov proračunu. Pravi, da občutno zmanjšanje davkov povzroča v celoti veliko zvečanje proizvodnje.

8. Kakšne so (naj bi bile) implikacije zniževanja davčnih stopenj na investicijsko dejavnost in produkcijo, legalizacijo sive ekonomije, na zaposlenost...?

Pozitivno naj bi delovalo na:

- legalizacijo sive ekonomije
- zaposlenost
- gosp. rast
- dohodek države
- investicijsko dejavnost
- produktivnost

9. Kritika ponudbene strani ekonomije.

VI. TEORIJE POSLOVNIH CIKLOV

1. Primerjaj gospodarsko rast in faze poslovnega cikla.

Ko govorimo in ocenjujemo gosp. rast, potem primerjamo BDP v nekem obdobju z BDP-jem prejšnjega leta. Pri poslovnem ciklu je BDP prav tako ključni dejavnik, ki je povezan še z drugimi indikatorji kot so nezaposlenost, inflacija... Za BDP je značilno, da varira in se giblje ciklično. Glede na to lahko ločimo v poslovnih ciklih obdobja prosperitete in obdobja depresij.

2. Katere so faze poslovnega cikla in njihove značilnosti?

- a) boom
- b) prenapetost
- c) vrh
- a) kriza
- b) depresija
- c) dno
- d) ponovno oživljanje

3. "Cikličnost" gospodarstva pred kapitalizmom in v kapitalizmu.

Razlike so v vzrokih za cikličnost. Pred kapitalizmom je šlo predvsem za **naravne** vzroke, kot so suša, poplave ali **družbene**, kot so vojne. V kapitalizmu so cikli povzročeni **sistemske**, tako da sistem pogojuje naraščanje ali upadanje gosp. ciklov.

4. Eksterni in interni vzroki (teorije) poslovnih ciklov.

Eksterni: iščejo vzroke cikličnosti v zunanjih dejavnikih (klimatski pogoji, vojne, revolucije). Ekstremni primer je npr. teorija GEONSA - teorija sončnih peg.

Interni: razlagajo cikle s sistemskimi vzroki, ki nastanejo znotraj sistema. Vzroki so lahko inovacije, politika, psihološki dejavniki...

5. Monetarne teorije ciklov.

Ritem cikla določajo spremembe v monetarni politiki. Ekspanzivna monetarna politika povzroči vzpon investicijskih dejavnosti. Ko pa se izčrpa, ni več vzpodbude, ki bi gnala investicijsko dejavnost. Cikel nastane zaradi povečanja ali zmanjšanja količine denarja in kreditov.

6. Inovacijska teorija ciklov.

Cikel je pogojen z inovacijami. V ekonomskem razvoju prihaja do kreativne destrukcije - ustvarjalnega uničenja, ki je valovanje, ki se dogaja med podjetji ali panogami. Vsak produkt ima svoj življenjski cikel, dolžina ciklov posameznih produktov pa je različna. SCHUMPETER - inovacije se pojavljajo v grozdih kot inovativno-tehnološko gonilo sistema.

7. Teorija "dolgih valov".

Dolge valove povzročajo **bazične inovacije**. Cikel se začne, ko pride do take inovacije, ki vzpostavi vrsto drugih inovacij. Vzpodbudi profitna pričakovanja, ki so vir investicijskih dejavnosti in pride do naravnega booma. Ko je inovacija izčrpana, pride do padajočega stanja. Dolgi valovi trajajo okoli 40 let.

8. Psihološke teorije ciklov.

Vzponi in padci so določeni z obdobji gospodarskega pesimizma in optimizma.

Optimizem: obstaja obdobje, ko se optimizem širi med podjetniki, cikel gre takrat navzgor.

Pesimizem: obratno - cikel gre navzdol.

MARSHALL, PIGOU: cikel je rezultat obnašanja gosp. subjektov, katerih pesimistična ali optimistična pričakovanja delujejo nalezljivo.

9. Teorija nezadostne potrošnje.

Potrošnja je tista, ki ustvarja recesijo. Če te ni, ni vzroka za nadaljnje investicije.
MALTHUS, KEYNES, SISMONDI: Nasprotujejo Sayevemu zakonu, da ponudba ustvarja lastno povpraševanje, kajti povpraševanje je treba stalno vzpodbujati.

10. Teorija političnega poslovnega cikla.

MAKRO: Politična dogajanja so vzrok cikličnosti ekonomije, ker stranka na oblasti želi ostati tam tudi po volitvah. Na tej osnovi sklepajo, da ritem volitev določa cikličnost. Po volitvah stranka zmaga in takoj začne z ureditvijo gospodarstva z restriktivno in fiskalno politiko. Ko se približujejo volitve, stranka sprosti dejavnosti, ker hoče dobiti glasove. Ko zmaga se cikel ponovi.

MIKRO: Politiki varujejo določeno panogo ali določene trge in jih tudi financirajo, kar pelje gospodarstvo v nesorazmernost, disproporcionalnost v razvoju posameznih panog in to vodi gospodarstvo v cikličnost.

11. Tranzicijski cikel.

VII. UVOD V TEORIJO MEDNARODNE MENJAVE

1. Ricardova teorija komparativnih prednosti. Kaj sporoča?

Vsaka država naj producira tisto, pri katerem je komparativno bolj produktivna. Primerjal je Anglijo in Portugalsko. Bistvo je načelo prostotrgovinske izmenjave in iskanja primerjalnih prednosti v neki določeni gosp. sferi.

2. Prosta trgovina in protekcionizem.

PROTEKCIONIZEM: pomeni zaščito domačega blaga pred vdorom tujega in je nasprotje prosti trgovini, ki je eno od načel **RICARDOVEGA** iskanja komparativnih prednosti gosp.

FREE TRADE: označuje prost pretok blaga in dobrin.

3. Prohibitivne carine.

Preprečijo uvoz tujega blaga na domači trg. Carine ceno produkta povišajo do te mere, da je povpraševanje po tem blagu nezadostno in se tako uvoz ne splača. Ponudba domačega blaga je še vedno ugodnejša.

4. Zakaj ima "uvozna" krivulja ponudbe horizontalno obliko? Pojasni posledice uvoza blaga v primeru, ko ni nobenih uvoznih carin.

Svetovna raven cen (W_p) je bistveno nižja od prvotnega domačega ravnovesja, zato domači proizvajalci dodajo le količino $0-q_1$, tuji pa $q_1 - q_2$. Plasirana količina blaga je zaradi nizkih cen večja, kot bi bila če ne bi bilo uvoza. Izoblikuje se novo ravnovesje R' .

5. Kakšne so posledice uvajanja carin?

Ravnovesje je manj količinsko ugodno. Vendar je količina domačega blaga večja, hkrati pa manjša količina uvoženega blaga (večje carine). Presežek carinskega dohodka pobere država.

6. Kakšne so posledice uvajanja carinskih kvot pri uvozu določenega blaga. Prikaži na grafu.

- a) cene so višje
- b) količina je manjša, kot bi ob upoštevanju svetovnih cen lahko bila.

7. Primerjaj ekonomske posledice uvajanja carin in uvoznih kvot. Kako se navedeni ukrepi odražajo na ceni in količini? Kateri ekonomski subjekti pridobivajo dohodek v prvem, kateri pa v drugem primeru?

CARINE: pada količina, raste cena - vendar je običajno manjša od domače, spremeni se dohodek države (presežek)

KVOTE: pade količina, raste cena - čeprav večja omejitev v količini, ki tako glede na ceno ni odraz tržne reakcije na določeno ceno, spremeni se dohodek podjetjem (presežek).

8. Ob morebitnem vstopu Slovenije v EU, bo Slovenija morala sprejeti enotne carinske stopnje na kmetijske produkte, ki so praviloma nižje od slovenskih. V diagramu prikaži posledice.